

*Ideellt engagerad
i Boliden.*

**”Det är inte
pandemin som
är problemet,
det är segregationen
och de ojämlika
villkoren”.**

Coronapandemins påverkan på personer med
begränsad svensk kunskap och förankring i lokal-
samhället i Skellefteå kommun.

4

Om
kartläggningen

9

Grundläggande
begrepp

11

Coronapandemin,
segregation och
socioekonomisk utsatthet

13

Det lokala sammanhanget
Skellefteå

16

Kartläggningens
resultat

17 Utmaningar

27 Omedelbara effekter

35 Effekter på längre sikt

39

Rekommenderade
insatser

”Det är inte pandemin som är problemet, det är segregationen och de ojämlika villkoren.” Det har uttryckts på många olika sätt i de samtal och intervjuer vi gjort under hösten och vintern 2020–2021 med aktörer i Skellefteå kommun, men innebörden är densamma.

Coronapandemin har tydliggjort sprickorna och på kort tid visat på flera olika aspekter av ojämlikhet i vårt svenska välfärdssamhälle. Under pandemin har positiv utveckling inom en rad sociala områden avstannat eller rentav vänt åt fel håll.

Pandemin har inte lämnat någon oberörd, men det är uppenbart att de redan mest utsatta individerna och grupperna i våra samhällen är de som betalat det högsta priset. Såväl det offentliga som civila samhällets aktörer har en skyldighet att hjälpa och stötta dem som behöver det mest.

Vi måste hela tiden med gemensamma krafter bygga det samhälle vi vill ha. Uteblivna ansträngningar för att så snabbt som möjligt sätta in kraftfulla åtgärder för att lindra och förhindra mänskligt lidande bland de mest utsatta, riskerar medföra långsiktigt ökade problem med fysisk och psykisk hälsa, utanförskap och polarisering.

Under pandemin har en rad artiklar och studier gjorts nationellt, som på olika sätt ringar in kopplingen mellan segregation och socioekonomisk utsatthet och pandemins konsekvenser. I vår kartläggning har vi kunnat se likheter mellan det som framkommer bland annat i Delmos artikelserie och segregation och covid-19 och i Region Stockholms Centrum för epidemiologi och samhällsmedicins rapport om pandemins kort- och långsiktiga effekter på socioekonomiskt utsatta grupper. Samtidigt finns det glesbygdsaspekter och ett Norrlandsperspektiv som vår kartläggning kan komplettera befintliga studier med.

De främsta utmaningarna och konsekvenserna av pandemin som lyfts av de svarande i Röda Korsets kartläggning handlar om bristen på mötesplatser och kontaktytor, utmaningen med att nå fram med korrekt information och hur den tas emot och används, trångboddhet och utmaningar att hålla social distans, begränsad kunskap om – och i viss mån förtroende för – det svenska samhällssystemet, svårigheterna med distansstudier som lett till försvagad språkutveckling samt en ökad psykisk ohälsa där pandemin blivit ännu en faktor i en redan skör situation.

Pandemin har blivit som ett förstoringsglas riktat mot våra grundläggande samhällsutmaningar. Vi står inför en möjlighet att låta denna samhällskris bli en katalysator för att rätta till ojämlika förutsättningar i stället för att stärka dem.

Men för att lyckas förutsätter det vilja, mod och samverkan. Nu och inte senare.

Om kartläggningen.

Röda Korset i Skellefteå har i samarbete med de lokala Röda Korskreterna i Lövånger och Byske genomfört ett projekt för att samla in erfarenheter av hur coronapandemin påverkat personer i segregation, med fokus på personer med begränsade svensk-kunskaper och begränsad förankring i lokalsamhället.

Röda Korset i Skellefteå är en del av Svenska Röda Korset och därmed en del av världens största humanitära nätverk med verksamhet i 192 länder. Röda Korset är Sveriges största humanitära frivilligorganisation med drygt 700 lokala kretsar. Som en lokal krets inom Svenska Röda Korset arbetar Röda Korset i Skellefteå alltid med utgång i Röda Korsets grundprinciper och ändamål att lindra och förhindra mänskligt lidande. I den fortsatta rapporten kommer benämningen Röda Korset användas för att beskriva den lokala kretsen i Skellefteå medan Svenska Röda Korset hänvisar till den nationella organisationen.

Kartläggningen har kunnat genomföras med stöd av Delegationen mot segregation, Delmos.

Under projektidens gång har pandemiläget förändrats, vilket också förändrat projektets förutsättningar. Röda Korset som projektägare har varit fast beslutet om projektets angelägenhet och valt att genomföra projektet med anpassade

aktiviteter. Vi har löpande gjort bedömningen att arbetet är viktigt att fullfölja.

Genom insamlingen av erfarenheter kan vi visa en lokal lägesbild. Som en del av en nationell organisation, Svenska Röda Korset, tror vi också att det är viktigt att kunna erbjuda ett glesbygds-perspektiv som vi till stor del upplever att saknas i de studier som under året gjorts avseende segregation och coronapandemin.

Syfte

Röda Korsets syfte med att genomföra kartläggningen är att ge olika aktörer möjlighet att dela en gemensam kunskapsbaserad nulägesbild. En höjd gemensam kunskapsnivå ökar möjligheten att framtida insatser, såväl från offentlig verksamhet som civilsamhälle, ska träffa rätt avseende de största behoven.

Vi hoppas också att erfarenheterna som presenteras ska bidra till att skapa ett lärande och

stärkt beredskap inför framtida situationer av liknande slag.

Ett nog så viktigt syfte med genomförandet av kartläggningen har varit att etablera starkare kontaktnät mellan olika aktörer som på olika sätt arbetar för att minska och förebygga segregation och utanförskap. Det ser vi som en förutsättning för att bygga långsiktig samverkan. Kartläggningen pekar tydligt på ett behov av att stärka samverkan och samordning mellan olika aktörer för att angripa de komplexa utmaningar som segregation och socioekonomiskt utanförskap innebär.

Målgrupp

För insamling av erfarenheter av coronapandemins påverkan har vi valt att formulera målgruppen som vuxna personer med begränsade kunskaper i svenska och begränsad förankring i lokalsamhället. Vi har inte valt att avgränsa oss efter asyl- och migrantstatus, anledning till vistelse i Skellefteå kommun eller till särskilda

kommundelar. Även om vi i huvudsak riktat in oss på målgruppen vuxna har även frågor om barnens situation aktualiserats, särskilt i relation till föräldraskap. Även den särskilda situationen för ensamkommande ungdomar har berörts i intervjuer där den svarande haft kunskap kring frågeområdet.

Det innebär en bred målgrupp som naturligtvis påverkats olika av pandemin. Samtidigt möjliggör det insamling av en stor bredd av olika erfarenheter, där den gemensamma nämnaren hos målgruppen är en begränsad språkkunskap och förankring i lokalsamhället och det svenska samhällssystemet. I rapporten kommer vi ibland att använda den mer generaliserande benämningen målgruppen, ibland tydliggöra när det finns skillnader i konsekvenser och upplevelser.

I kartläggningen har vi avgränsat individer som befinner sig tillfälligt i Skellefteå till följd av arbete eller studier, även om dessa skulle

Bild: Marie Sparréus

kunna anses uppfylla kriterierna för målgruppen (begränsad svenskkunskap och förankring i lokalsamhället). Vi menar att anknytningen till en arbetsplats eller utbildningssäte skapar ett sammanhang som delvis kompenserar för dessa faktorer.

Dock kan påpekas att det i slutskedet av kartläggningen (februari 2021) syns likheter i den retorik som kan hittas i sociala medier, webbforum och olika kommentarsfält avseende målgruppen för kartläggningen och utländska arbetare inom stora byggprojekt (i synnerhet Northvolt i och med den stora smittspridning som uppstått). Det visar på en ökad polarisering med höjt tonläge och acceptans av mer eller mindre öppen rasism och utpekande av vi och dem. I sig oroande tendenser som visar på ett behov av brett samhällsengagemang mot segregering, polarisering och rasism.

Metod

Erfarenhetsinhämtningen har till största del genomförts som enskilda samtal digitalt, till följd av de skärpta allmänna råd för att hindra smittspridning som infördes i november 2020. Ett antal mindre gruppssamtal har varit möjliga att genomföra. Röda Korset har också haft stor hjälp av andra som redan har etablerade kontakter med målgruppen som kunnat samla in erfarenheter och genomföra samtal kring kartläggningens frågor i olika sammanhang.

Intervjuer och samtal har framför allt hållits under perioden slutet av september 2020 till början av januari 2021.

Inhämtningen av erfarenheter har främst skett genom semistrukturerade intervjuer.

Grundfrågorna har varit tydligt förutbestämda och alla frågor har ställts till samtliga personer

som deltagit i samtal. Ofta har informanten fått ta del av frågeunderlaget innan för att kunna samla sina tankar och inhämta synpunkter och erfarenheter från andra personer. De intervjuades olika organisationstillhörighet, erfarenhet, språkkunskaper och engagemang har sedan styrt samtalets omfattning och vid vilka frågor tyngdpunkten lagts.

I materialet förekommer citat men allt material har avidentifierats för rapporten.

Det är viktigt att påpeka att det insamlade erfarenhetsunderlaget inte är en vetenskaplig studie. Kartläggningen ska snarare läsas som ett försök att lägga örat mot rälsen och fånga gemensamma nämnare och teman som lyfts.

Materialet är därtill insamlat under en pågående pandemi. Detta gör att läget hela tiden förändras vilket i sin tur påverkar människors upplevelser och svar. Som exempel kan lyftas att frågor om vaccin sällan kom upp i intervjuer som genomfördes i början av intervjuperioden, medan det var vanligt förekommande i samtal som genomfördes i slutet av perioden då vaccinationsprogrammet var under uppstart eller redan kommit igång. Det finns också en upplevelse av att det i intervjuerna som genomförts efter att skärpta lokala råd infördes i november 2020 har getts uttryck för större oro och mer negativa konsekvenser.

Det har varit mer utmanande än väntat att hitta personer i den direkta målgruppen som velat ställa upp för samtal. Det finns flera samverkande anledningar. Dels kan det vara en konsekvens av att intervjuerna genomförts digitalt eller per telefon och att det därmed upplevts mer krävande och ansvarsfullt. Möjligheten att genomföra samtal till exempel under en promenad har erbjudits men inte fått stort

gensvar. En annan anledning som lyfts är att smitta och sjukdom överlag är förknippat med stigma och skam för många, vilket gör att man inte vill prata även om syftet inte är att utreda personliga förhållanden. En stor del av intervjuerna har genomförts med personer som i sin yrkesroll eller i sitt frivilligengagemang möter målgruppen på olika sätt och på så sätt kunnat fungera som en betrodd länk till målgruppen.

Kartläggningens användning

De insamlade erfarenheterna presenteras lokalt i Skellefteå för beslutsfattare inom offentlig sektor, såväl förtroendevalda som inom tjänstepersonsorganisation.

Kartläggningen delas även med civilsamhällets aktörer och andra berörda aktörer, lokalt och

nationellt, som på olika sätt kommer att behöva bemöta de förändrade behov för målgruppen som uppstått i och med coronapandemin.

Syftet är att kartläggningen ska skapa en gemensam kunskapsbas och nulägesbild som kan leda till relevanta beslut och prioriteringar för att komma tillrätta med utmaningar och konsekvenser av pandemin.

Segregationen är en komplex problematik som förutsätter samverkan. Det syns också tydligt i det resultat som presenteras i kartläggningen.

En ambition är att kartläggningen ska fungera som en dörröppnare för stärkt samverkan och ökad samordning mellan olika samhällsaktörer, där det blir tydligt att vi tillsammans behöver arbeta för att förebygga segregation och utanförskap.

Frågeområden

I arbetet med att samla in kunskap har ett antal huvudsakliga frågeområden ringats in:

Vilka kortsiktiga eller omedelbara konsekvenser/effekter pandemin haft för målgruppen (där dessa kan ses skilja sig från pandemins påverkan på totalpopulationen).

Hur väl samhällsinformation och kunskap har nått fram.

Vilka informationskällor som använts av målgruppen.

Hur levnadsförhållanden har påverkat förhållningssätt och agerande.

Vilka omedelbara behov målgruppen själva identifierar.

Vilka mer långsiktiga konsekvenser pandemin kan tänkas orsaka.

Vilka insatser som rekommenderas eller önskas för att minska långsiktigt negativa konsekvenser.

Bild: Shutterstock

Grundläggande begrepp.

Röda Korset väljer att som gemensam kunskapsbas för läsaren av denna rapport att använda begreppet segregation så som den beskrivs av Delegationen mot segregation, Delmos.¹

Segregation

Segregation handlar om att människor lever och verkar separerade från varandra. Det kan handla om uppdelning utifrån socioekonomisk status, etnicitet eller demografi (till exempel ålder eller kön). Denna åtskillnad innebär att det blir koncentrationer av människor med liknande bakgrund till exempel på arbetsmarknaden, i bostadsområden och i skolor.

Socioekonomisk segregation anses bäst förklara uppkomsten av segregationsmönster i Sverige. Socioekonomisk segregation betyder att människor som tillhör olika social-, inkomst- och yrkesgrupper lever sina liv skilda från varandra och därmed får olika förutsättningar.

Segregationen påverkar hela samhället. Det är inte ett bostadsområde, en stadsdel eller en skola som är segregerad, utan hela kommuner och regioner. Det brukar kallas att segregationen är relationell. Att segregationen är relationell innebär också till exempel att utvecklingen i olika skolor och bostadsområden påverkar varandra.

¹ Delegationen mot segregation <https://www.delmos.se>

I dagligt tal används begreppet ”segregerade bostadsområden” ofta som en synonym till utsatta eller marginaliserade bostadsområden. Röda Korset, med utgångspunkt i Svenska Röda Korsets nationella program för socialt hållbara städer, menar att segregation måste ses som ett relationellt fenomen.² Det betyder att vårt arbete sker utifrån perspektivet att det är staden som är segregerad, inte vissa utpekade områden i sig. Det intressanta blir att synliggöra skillnader inom enskilda områden och inom hela staden.

Socioekonomisk utsatthet

Det saknas i nuläget en generell definition av socioekonomisk utsatthet. I begreppet, så som det bland annat definieras i Svenska Röda Korsets nationella program för socialt hållbara städer (se föregående fotnot) ingår bland annat:

Brister i boendemiljö (trångboddhet och kvalitet), begränsad tillgång till eller brister i utbildning, arbete och hälsa, brister i politiska resurser och sociala relationer samt utsatthet för social oro och våld, eller

Bristande möjligheter (faktiska eller upplevda) till delaktighet och inflytande, knappa konsumtionsmöjligheter, social stress, kriminalitet, missbruk och sämre psykisk och fysisk hälsa.

Det är viktigt att tydliggöra att människor som bor i områden med sociala och ekonomiska utmaningar kan befinna sig i en utsatt situation, men de är inte per definition utsatta människor.

I vår kartläggning är det särskilt aspekterna begränsade svenskkunskaper och begränsad delaktighet i lokalsamhället som ligger i fokus. Segregation och socioekonomisk utsatthet är viktiga att förstå som grund för de utmaningar som uppstår när olika faktorer samvarierar.

²Socialt hållbara städer, program för Svenska Röda Korsets arbete i socioekonomiskt utsatta områden och för socialt hållbara städer 2019–2023. Regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation (Regeringskansliet, Kulturdepartementet artikel nr. Ku 18:03).

Coronapandemin, segregation och socioekonomisk utsatthet.

Den här rapporten har inte ambitionen att sammanställa det som redan forskats och skrivits om coronapandemin och covid-19 kopplat till segregation och socioekonomisk utsatthet.

Inhämtade erfarenheter från Skellefteå kommer i rapporten att jämföras med och vägas mot studier som gjorts nationellt och internationellt. Inte helt oväntat ger de lokala röster vi lyssnat på lokalt i Skellefteå en bild som i stora delar överensstämmer med erfarenheter nationellt och internationellt.

Socioekonomiska faktorer, särskilt inkomst, är det som har visat sig ha störst utslag på risken att drabbas av covidsmitta. Det framkommer bland annat i en rapport från Region Stockholms Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin med prognoser om pandemins kort- och långsiktiga effekter på socioekonomiskt utsatta grupper.³

Att redan utsatta grupper tenderar drabbas hårdast vid samhällskriser är etablerat sedan tidigare och stärks i studier kring coronapandemin. Gällande pandemins påverkan på segregation verkar tolkningen vara att pandemin sannolikt inte leder till ökad segregation på sikt. Exempelvis i Delmos artikelserie om segregation och covid-19 konstaterar professor Eva Andersson att den geografiska fördelningen av människor sannolikt inte förändras vid en samhällskris såsom coronapandemin, eftersom segregationsmönster är tröga och tar betydligt längre tid att förändra.⁴

Redan nu kan vi se att personer som anländer till Sverige med erfarenhet av migration har en

^{3, 4} Se länkar på sidan 12.

resa bakom sig som präglats av pandemins effekter, som ett ytterligare lager av utsatthet som flyktingar och migranter ställs inför. Internationella Rödakors- och rödahalvmåne-federationens rapport Least Protected, Most

Affected,⁵ beskriver dessa faktorer, som även behöver finnas med i en behovsanalys lokalt i Skellefteå för att kunna ge rätt stöd och bemötande till personer med dessa erfarenheter.

Kunskapsbank

För den intresserade läsaren som vill bredda sin kunskap om segregation, socioekonomisk utsatthet, migration och covid-19 rekommenderas bland annat:

Delmos artikelserie om segregation och covid-19:

<https://www.delmos.se/kunskap/artikelserie-segregation-och-covid-19/>

Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm:

<https://ces.sll.se/var-verksamhet/rapporter-och-faktablad/rapporter-om-covid-19/>

Svenska Röda Korsets webbsända seminarium om Coronapandemins konsekvenser i socioekonomiskt utsatta områden:

<https://www.youtube.com/watch?v=LRXAhnDG6dY&feature=youtu.be>

Internationella Rödakors- och rödahalvmånefederationen, IFRC. Least Protected, Most Affected:

<https://media.ifrc.org/ifrc/document/least-protected-affected-migrants-refugees-facing-extraordinary-risks-covid-19-pandemic/>

⁵ Se länk i Kunskapsbanken ovan.

Det lokala sammanhanget Skellefteå.

Sett ur ett nationellt perspektiv är Skellefteå kommun en välmående kommun med ganska homogen befolkning. Brottsligheten ligger på en relativt låg nivå sett till riket. Föreningslivet är rikt och många är engagerade. Skellefteå lyfts ofta som en expansiv kommun med mycket utveckling, nybyggnationer och innovation. Etableringen av företaget Northvolt och bygget av Sara kulturhus stärker Skellefteås varumärke och känslan av stolthet och framåtanda.

Bild: Martinsons/Jonas Westling

Men det finns tydliga socioekonomiska mönster inom kommunen. Utvecklingen och nyetableringarna skapar inte en känsla av tillhörighet hos alla, i alla delar av kommunen. Klyftorna riskerar att öka mellan bostadsområden, mellan centralort och landsbygd, mellan människor med olika utbildnings- och inkomstnivåer och så vidare. Kort sagt, om utvecklingen inte får med olika grupper riskerar segregationen öka.

Skellefteå kommun genomförde 2018 en kartläggning som ledde till rapporten Nulägesbeskrivning av segregation inom Skellefteå kommun 2018.⁶ Rapporten ger viktig kunskap och har varit en värdefull grund för detta avsnitt av kartläggningen.

Boende och bostadsområden

Precis som i stora delar av Sverige har även Skellefteå sett en brist på bostäder de senaste åren. Det har särskilt varit brist på hyresrätter för personer som inte hunnit etablera sig på bostadsmarknaden. Nationellt är trångboddhet ett vanligt förekommande problem, i synnerhet i större städer och särskilt bland personer födda utanför Europa. Även i Skellefteå lyfter bland andra socialtjänst och civilsamhällets aktörer att det finns en tendens till trångboddhet när bristen på hyresrätter är stor.

En negativ effekt av bostadsbrist är otillåten andra- och tredjehandsuthyrning, där socioekonomiskt utsatta grupper och personer med begränsad språkkunskap och lokala nätverk är i särskild risk för att utnyttjas eller luras.

Nu byggs det i en hög hastighet i Skellefteå. Men nybyggda bostäder med höga månads-kostnader är oftast inte en reell möjlighet för personer med låg inkomst eller personer som inte etablerat sig på bostadsmarknaden. Ny-

byggnationer och äldre billigare bestånd, samt hyresrätter och bostadsrätter, måste blandas för att inte skapa en situation där människor med goda ekonomiska möjligheter bosätter sig i vissa kommundelar och människor med begränsad ekonomi bosätter sig i andra delar.

På så sätt riskerar nybyggnationer – om de koncentreras endast till vissa kommundelar – att skapa en flyttkedja som stärker segregationen snarare än att bryta den, även om man möjligen råder bot på bostadsbristen.

Utbildning och skola

Inom Skellefteå kommun är boendesegregationen den faktor som i störst utsträckning påverkar skolsegregationen. Skellefteå kommun har en resursfördelning till sina grundskolor där skolorna tilldelas resurser utifrån socioekonomiska faktorer. Sett till statistiken verkar detta ha en kompensatorisk effekt vid genomgång av andel av eleverna som klarat kunskapsmålen. I tabeller som korrigerats utifrån elevsammansättningen, presterar vissa skolor över förväntan, andra i enlighet med förväntan och vissa har ett sämre resultat än förväntat.

Arbetsmarknad

Skellefteå kommun har genom de senaste åren haft en god arbetsmarknad och låg generell arbetslöshet. Arbetslösheten i Skellefteå uppgick i december 2020 till 6,3 procent, vilket motsvarar 2 268 personer. Det är en ökning med 0,5 procentenheter (198 personer) jämfört med samma period i fjol. Sett till riket har Skellefteå klarat sig bra under hela året. Arbetslösheten i Sverige låg i december månad på 8,8 procent (drygt 455 000 personer) – en ökning med 1,4 procentenheter.

⁶ Skellefteå kommun Dnr 2018.263.

I Skellefteå, liksom för övriga Sverige, är siffrorna för grupper som står långt ifrån arbetsmarknaden mörkare – däribland gruppen utrikes födda. Men det är intressant och viktigt att peka på att det i Skellefteå skett en positiv utveckling avseende denna grupp under pandemiåret 2020. Arbetslösheten i gruppen har minskat från 22,1 procent i december 2019 till 18,4 procent i december 2020. Totalt i Skellefteå var 653 utrikes födda arbetslösa i december 2020; en minskning med 84 personer.

Enligt statistik från Arbetsförmedlingen var 187 utomeuropeiskt födda anställda med någon form av lönestöd i december månad 2020. En stor andel av dessa återfinns inom Skellefteå kommuns verksamheter. Bland annat inom Solkraft, där Socialkontoret medvetet satsat på att anställa personer med försörjningsstöd på så kallade extratjänster.

Avgränsning: Statistik kring smittspridning och dödsfall

Röda Korset presenterar ingen statistik kring smittspridning, sjukdomsfall eller eventuell överdödlighet bland utrikesfödda i Skellefteå kommun eftersom det ligger utanför vår kartläggnings syfte. Det är viktigt att understryka att vår kartläggning överhuvudtaget inte har tittat på smittspridning och sjukdomsfall utan på de sociala effekterna av pandemin för målgruppen personer med begränsad svenskkunskap och förankring i lokalsamhället.

Det har tvärtom varit en viktig förtroendefråga i samtalen med målgruppen att inte gå in på frågor som uppfattats som ifrågasättande eller utpekande kring just smittspridning och sjukdom.

Kartläggningens resultat.

Erfarenheter som samlats in genom samtal och intervjuer presenteras nedan, sammanfattat under de områden som i huvudsak lyfts av de svarande.

I stor utsträckning har svaren, oavsett om de lämnats av representanter för offentliga verksamhet, civilsamhälle eller representanter för de direkta målgrupperna, varit relativt samstämmiga. Ibland kommer rapporten att lyfta enstaka avvikelser om de har något särskilt intressant att tillföra.

Det är viktigt att igen påpeka att skillnaderna inom målgruppen för kartläggningen – personer med begränsad svenskkunskap och förankring i lokalsamhället – är stora. Förutsättningar, utmaningar och effekter för en enskild individ skiljer sig naturligtvis åt beroende på faktorer som hur länge man vistats i Sverige, orsak till vistelsen, vilka nätverk man har, språknivå, utbildningsnivå, asyl- eller migrantstatus, ekonomisk situation, familjesituation med mera. Där de svarande lyft skillnaderna kommer Röda Korset i rapporten att tydliggöra detta.

Det är till viss del utmanande att dela upp orsaker och verkan, då dessa ofta presenterats tätt sammanflätade i samtal och intervjuer. Något som kan vara en orsak, exempelvis begränsad svenskkunskap, blir samtidigt en uppenbar

följdverkan av distansstudier eller uppehåll i studier. På samma sätt kan trångboddhet ha lyfts som en orsak, medan det samtidigt i flera fall lyfts som en tänkbar konsekvens av försämrad ekonomi på grund av pandemin.

Utmaningar

Brist på kontaktytor och mötesplatser

En gemensam målbild som målas upp av civilsamhällets aktörer är att de i tidigt skede av pandemin märkte av ett stort bortfall av personer som kom till deras verksamheter. Många vittnar om att det redan i februari 2020 tunnades ut i många aktiviteter. Deltagarna slutade dyka upp. En första tolkning var att det handlade om ”vabruari” med mycket förkylningar och andra sjukdomar. Men i samtal med målgrupperna fångade man upp att det fanns en oro för ett virus som många hade hört att spred sig i deras hemländer eller andra delar av världen.

”Det här är människor med örat mot marken och koll långt innan vi i kyrkan, våra nyanlända är som en stor informationscentral med trattarna riktade mot hela världen.”

Under mars 2020 när pandemin blev ett faktum även i Sverige stängde många av de mötesplatser som vanligtvis samlar asylsökande och nyanlända helt och hållet. Språkcaféer, sociala aktiviteter, sim- och cykelskolor med mera pausades. Fritidsgårdar för ungdomar begränsades eller stängdes. SFI och andra språkkurser övergick till distansundervisning eller pausades.

Bristen på mötesplatser gav flera följdutmaningar som lyfts i kartläggningen. I intervjuer med civilsamhällets organisationer och myndigheter lyfter de flesta att en viktig kommunikationskanal mellan samhällsaktörer och målgruppen försvann och att det därmed har blivit svårare att nå fram med information och stöd.

Många berättar också att restriktionerna inte lett till att människor slutat träffas. De samlades i större utsträckning hemma hos varandra i trånga lägenheter när de öppna mötesplatserna tog paus eller begränsades. Det här gäller givetvis inte enbart för målgruppen för kartläggningen, men i kombination med utmaningar att ta till sig och förstå information och en i grunden mer social livsstil kan det ha blivit tydligare inom målgruppen.

I Boliden har det förekommit synpunkter om att det blivit mer spontana samlingar utomhus, exempelvis utanför affären, som på sina håll väckt irritation i andra delar av lokalbefolkningen. De som lyfter detta pekar dock ut det som ett tecken på rasism eller diskriminering, eftersom de menar att det troligen varit lika vanligt att lokalbefolkningen stannat till och pratat utanför affären men att det inte sticker ut på samma sätt.

Många, särskilt inom civilsamhället och studieförbund, lyfter att det blivit svårare att hålla kontakt med

och ha en inblick i hur människor mår och vilket stöd de skulle behöva.

Det finns en oro för både psykisk ohälsa och våldsutsatthet som kan passera under radarn när man inte ses.

“Vi måste våga se och analysera sekundäreffekterna av att alla naturliga mötesplatser stänger ner. Det handlar om så mycket allvarigare saker än att inte kunna läsa tidningar på biblioteket eller laga mat tillsammans.”

Medarbetare inom Skellefteå pastorat beskriver.

I normala tider har civilsamhällets aktörer när de upptäckt utsatthet eller att människor mår psykiskt dåligt kunnat hänvisa till olika typer av mötesplatser för att få ventilera sina problem och få stöd. Under pandemin berättar många att man upplever att övergången till digitala kontakter i sig utgjort en stor stressfaktor och källa till försämrat mående för många. Att då behöva hänvisa vidare till andra digitala kontaktytor för stöd och hjälp har upplevts som frustrerande och maktlöst.

Information och kunskapsinhämtning

Världshälsoorganisationen, WHO, har kallat coronapandemin för en ”infodemi”. Människor i hela världen har överösts av information – korrekt och inkorrekt – vilket har gjort det svårt att avgöra vilka källor som är tillförlitliga.

Just förmågan att välja information och kunskapskällor har lyfts av i princip alla i vår kartläggning. Många av de svarande som representerar civilsamhället eller offentlig sektor har lyft att de upplever att utbildningsnivå spelar stor roll för hur personer informerar sig om pandemin och vilken förmåga till källkritik som finns.

I pandemins början var det mycket fokus på att Sveriges officiella samhällsinformation om smittspridning och rekommendationer saknades på olika språk.

I Röda Korsets kartläggning har enigheten varit stor om att det främsta problemet egentligen inte handlat om brist på information på olika språk, utan mer hur eller om den informationen överhuvudtaget nått fram.

Många av de intervjuade inom civilsamhället och offentlig sektor lyfter att det saknas tydliga kanaler för att förmedla information till stora delar av målgruppen. Särskilt tydligt har detta blivit under pandemin med nedstängning av mötesplatser och studier. Det gäller både information relaterad till pandemin och annan samhällsinformation.

Bristande förtroende för det svenska samhällssystemet och dess representanter, till exempel anställda inom kommun, region och myndigheter, är en annan faktor som av många lyfts som en orsak till att samhällsinformation om pandemin inte tagits emot av målgruppen. Det är en inställning som såväl representanter för civilsamhälle och offentlig sektor som personer i den direkta målgruppen vittnar om.

På frågan om var man inhämtat kunskap om covid-19, råd och riktlinjer samt rekommendationer för att hindra smittspridning är enigheten inom den direkta målgruppen stor. Sociala medier och artiklar som delats i ens digitala sociala nätverk är det vanligaste svaret. Näst vanligast nämns att man får kunskap och information genom samtal med sina vänner och släktingar, både lokalt och på andra håll i Sverige och världen. Nyhetsmedier från hemlandet eller hemregionen nämns också av ett flertal

som en källa till information. Många nämner att de fått information via kyrkan, vårdcentralen, föreningar eller andra kontakter med svenska samhället. Ett fåtal berättar att de följer svenska nyhetsmedier för att hålla sig informerade.

Det här är helt i linje med internationella och nationella studier kring informationsinhämtning. Det är också ett agerande som är enkelt att förstå; valet att i en kris vända sig till det som känns mest bekant och lättast tillgängligt. Det egna modersmålet är en stark trygghetsfaktor.

En fara med att information och kunskap inhämtas från hemländernas medier eller länkar i sociala medier är, förutom att tillförlitligheten generellt kan ifrågasättas, att de ofta saknar lokal relevans. I stället för att få korrekt information om de svenska råden och rekommendationerna väljer personer att följa råd eller restriktioner som gäller i andra länder. Det har delvis lett till ageranden som är smittskyddsmässigt relevanta men inte i enlighet med svenska rekommendationer. Flera av de intervjuade berättade till exempel om sina beslut att hålla sina barn hemma från förskolan för att skolsystemen i deras hemländer stängde ner. Delvis har det lett till åtgärder som varit verkningslösa eller i värsta fall skadliga, exempelvis huskurer som att gurgla med saltvatten, dricka örtbrygder eller förebyggande intag av antibiotika.

Frågan om källkritik och utmaningar att sälla mellan olika mer och mindre tillförlitliga informationskällor är inte specifik för personer med begränsad svensk kunskap och förankring i det svenska samhället. Överflödet av information och självutnämnda experter är ett generellt problem under pandemin. Det blir dock en ökad utmaning att välja tillförlitlig lokalt relevant

Ideellt
engagerad
i Röda Korset
påpekar.

information för den som har begränsad svensk-kunskap och förankring i svenska samhället.

”Pandemin riktar ljuset på det vi länge vetat och påpekat: vissa grupper lever mer eller mindre som isolerade öar i vår kommun. Vi når dem inte med information och det som görs för att förändra situationen är för litet och för spretigt.”

Inkomst och sysselsättning

När man räknat bort dödsfall inom äldreomsorgen är inkomst är den faktor som har visat sig ha störst utslag på risken för att dö i covid-19, där dödstalen var mångfalt högre bland de med lägst inkomst jämfört med de med högst. Detta enligt en studie som publicerades i april 2020 av Region Stockholms Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin.⁷

Det är viktigt att understryka att det finns stora skillnader avseende inkomstnivå inom den målgrupp vi fokuserat på i kartläggningen. Generellt har dock i princip alla vi intervjuat, både representanter för civilsamhälle, myndigheter och personer i den direkta målgruppen, lyft begränsade ekonomiska resurser som en utmaning.

Även om personer i målgruppen tagit till sig kunskap och velat göra rätt har deras möjligheter begränsats av socioekonomiska faktorer. Frågan om sysselsättning och arbete kommer upp i många av intervjuerna.

Bland de som har ett arbete återfinns detta ofta inom yrkeskategorier som inte har möjlighet att jobba på distans. Vård- och omsorg, lokalvård, transport- och kollektivtrafik och hotell- och restaurangbranschen nämns som exempel på arbetsområden där många personer med be-

gränsad svensk kunskap ofta har möjlighet att inleda sina yrkesbanor. Gemensamt för alla dessa är att de kräver fysisk närvaro för att utföra sina arbetsuppgifter. Det handlar också i stor utsträckning om människonära arbetsuppgifter där man under en dag har ett stort antal kontakter.

Många av de yrkesgrupper där personer i målgruppen återfinns räknas till de som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, definierar som samhällsviktig verksamhet. Det innebär samhällets allra viktigaste funktioner, verksamheter där bortfall eller störningar kan leda till att en allvarlig kris inträffar i samhället eller verksamhet som är nödvändig eller mycket viktig för att kunna hantera en redan inträffad kris i samhället med så små skadeverkningarna som möjligt.⁸ Alltså yrken som ställer höga krav på närvaro och varje medarbetares bidrag.

Utöver detta är det många som lyfter problematiken med att det ofta rör sig om osäkra anställningar och tidsbegränsade vikariat. Det i sin tur skapar en stor otrygghet när man som anställd inte vet hur länge man har kvar sitt jobb.

Särskilt sårbara är så kallade timanställningar där medarbetaren sällan på förhand vet hur arbetstiderna ska se ut men alltid väntas vara tillgänglig. I våra samtal lyfts flera fall där personer valt att gå till arbetet trots symtom eller sjukdom av rädsla för att bli av med jobbet eller gå miste om lön.

Många vittnar om stor okunskap inom målgruppen om arbetsrätt och rätt till ersättning vid sjukfrånvaro.

⁷ Se länk på sidan 12.

⁸ <https://www.msb.se/samhällsviktigverksamhet>

”Särskilt i början var det många som gick till jobbet fast de var sjuka för de var livrädda att få sparken om de var borta. Det skapade en massa skitsnack på arbetsplatsen och vissa grupper pekades ut som nonchalanta smittspridare.”

I flera intervjuer lyfts också en upplevelse av att det varit svårare än vanligt att få tidigare kunskaper och erfarenheter validerade under pandemin, vilket framförs som negativt för möjligheten till anställning eller vidare studier.

Social distans

När det gäller frågan om att respektera social distans och begränsa sitt umgänge finns det stor spridning i de svar vi samlat in, utan tydliga kopplingar till andra variabler som annars ibland nämns, så som utbildningsnivå, kön, sysselsättning etc. Familjesituation och ålder nämns som möjligt inverkan faktorer, där de som lever i en familj med barn i större utsträckning verkar ha isolerat sig medan yngre och ensamma i större utsträckning fortsatt umgås med många andra.

Det är å andra sidan inget som kan sägas vara specifikt för personer med begränsad svensk-kunskap och förankring i lokalsamhället, utan kan kännas igen som ett mönster i samhället överlag.

Ungefär hälften av de svarande, såväl inom den direkta målgruppen som representanter för civilsamhälle och offentlig sektor, upplever att det varit en hög nivå av oro och rädsla som gjort att personer i hög grad dragit sig undan och isolerat sig mer än genomsnittet. Av civilsamhällets svarande är det flera som berättar att de försökt erbjuda alternativa sätt att hålla igång verksamheter och fysiska träffar i be-

gränsat antal eller utomhus, men att ingen eller mycket få dykt upp.

”Jag tror att många följt nyheter om läget i andra delar av världen där man haft total lockdown och helt enkelt känt eller intalats av relationer som bor kvar i hemländerna att de svenska reglerna är för slappa.”

Ungefär hälften har uppgett att de tycker att det varit låg eller mycket låg efterlevnad av rekommendationer kring social distans. Här återfinns personer i målgruppen som själva säger att de helt enkelt inte kan leva så isolerat, att det är emot deras vanor och kultur, att det inte är acceptabelt att inte bjuda in och hälsa på sina vänner och släktingar. I några intervjuer framkom att man väljer att hålla social distans i sammanhang där ”svenskarna tittar på” (citat från en intervju), men att man fortsatt att umgås med varandra hemma hos vänner och släktingar som man litar på.

Flera av de intervjuade från civilsamhället lyfter att den enda trygghet många inom målgruppen har i Sverige och Skellefteå är sina landsmän eller personer som delar deras upplevelser av flykt, förtryck, krig och andra traumatiska upplevelser. Att då isolera sig hemma i sin ensamhet blir oöverkomligt. Särskilt i en period av ökad oro över situationen i hemlandet, osäkerhet kring sin egen situation i Sverige och brist på aktiviteter och sysselsättning att skingra tankarna.

”Att be dig stanna hemma på kvällarna i ditt fina hus eller lägenhet med Netflix, hämtmat och föräldrarna några kvarter bort är en sak, men att förvänta sig att någon ska stänga in sig i ett kallt opersonligt rum i ett folktomt ytterområde med bara sina egna trauman och mardrömmar, det är omänskligt.”

Trångboddhet

Boendesituationen och särskilt trångboddhet lyfts som en stor utmaning i mer omfattande studier av coronapandemins påverkan på grupper i socioekonomisk utsatthet. Det används också som en tänkbar förklaring till att Sverige har fler covid-19-relaterade dödsfall jämfört med grannländerna.⁹

Vi saknar lokal statistik över trångboddhet för Skellefteå kommun. Däremot tas problematiken upp av många i våra samtal och intervjuer lokalt i Skellefteå.

Dels finns det aspekten av trångboddhet att bland annat asylsökande ensamstående vuxna ofta bor tillsammans i lägenheter och även delade rum. Det betyder att den enskilda boende saknar full möjlighet att själv bestämma över vem som vistas i lägenheten och i rummet, då personerna man delar boende med kan ha andra värderingar kopplat till social distansering än en själv. Det innebär också flera vuxna som i sin tur har olika sociala sammanhang utanför boendet där man riskerar exponeras för smitta. Detsamma gäller stora familjer som bor på få kvadratmeter.

En annan aspekt av trångboddheten är att det helt enkelt inte finns utrymme för att hålla fysiska avstånd i det egna hemmet om någon skulle komma på besök. En kvinna vi intervjuat berättar att hennes man hade svårt att neka en grupp bekanta att komma på besök regelbundet och både hon och mannen upplevde närapå panik över att inte kunna sprida ut sig i lägenhetens enda rum.

Kvinnan i målgruppen berättar.

”Vi backade och flyttade oss men väggarna kom emot från alla håll, samtidigt kunde han inte säga att de inte fick komma för det var män som betyder mycket och de bestämmer

fast min man försökte förklara att vi inte ska vara nära.”

Ytterligare en problematik med trångboddheten är att situationen för de boende upplevts som i det närmaste ohållbar när alla externa mötesplatser stängt. Stora familjer eller många ensamstående vuxna på en liten yta har skapat socialt skav och konflikter. Särskilt i kombination med att språkstudier och gymnasieutbildning gjorts på distans och många har valt att hålla yngre barn hemma från förskola samt att fler barn och vuxna behövt vara hemma från skola och jobb vid minsta sjukdomssymtom.

Den kalla vintern har skapat utmaningar, som blivit särskilt uppenbara för den som är trångbodd. Umgänge och lek utomhus begränsas av kyla och snö, särskilt för den som är ovan vid mörker och kyla, samt saknar vinterkläder och skor av bra kvalitet.

”På sommaren gick det ju att ses ute men vintern här... nej, det går inte för oss att vara där ute.”

En pappa i målgruppen säger.

Många av de vi intervjuat har pratat om den nästan omöjliga situationen att hitta lugn och ro för att kunna delta i digitala lektioner eller ägna sig åt studier på egen hand i ett boende där man inte kan hitta en egen vrå.

Många vuxna oroar sig också för sina barns och ungdomars studiero. Många uttrycker också oro för vad deras ungdomar gör och vem de träffar när de inte vill vara hemma på grund av att det är så svårt att få vara ifred, samtidigt som fritidsgårdarna är stängda.

Distansstudier har under pandemin varit en utmaning för många gymnasieungdomar. I

⁹ Enligt Eurostats statistik (2019) är 15,6 % av befolkningen i Sverige trångbodd. Motsvarande siffra är 6,1 % i Norge, 7,7 % i Finland och 10 % i Danmark. Tittar man specifikt på trångboddhet hos personer födda utanför Europa är siffrorna för Sverige betydligt högre än snittet.

kartläggningen lyfts av många inom civilsamhället att det kan vara särskilt utmanande för unga som har begränsat svenskt språkstöd hemma. Trångboddhet, föräldrar som saknar sysselsättning eller föräldrar som tvingas ha många olika jobb för att klara försörjningen och därmed sällan finns tillgängliga hemma, begränsad utbildningsnivå och studievana hos föräldrar, hemmavarande småsyskon och hög nivå av oro och stress i familjen är faktorer som tas upp i samtal och intervjuer som försvårande för hemstudier. Begränsade ekonomiska resurser kan öka förväntan på den unga att bidra till försörjningen. Det bör dock påpekas att dessa utmaningar inte är unika för målgruppen i kartläggningen.

Det kulturella stigmat och tro

Det har, som nämnts tidigare i rapporten varit en viktig förtroendefråga för Röda Korset i samtalen med målgruppen att inte gå in på frågor som uppfattats som ifrågasättande eller utpekande kring smittspridning och sjukdom.

Samtidigt handlar kartläggningen om pandemins påverkan, och i ett stort antal av våra samtal och intervjuer har de svarande lyft olika kulturella aspekter kring förhållningssätt och sätt att se på sjukdomar och smittspridning.

Många, både från civilsamhället, offentlig sektor och personer i den direkta målgruppen, tar upp att frågan om sjukdomar är tätt förknippat med skam och skuld. Det är flera som påpekar att de upplever att det är stor skillnad i inställning beroende på bland annat var personer kommer ifrån och utbildningsnivå.

Det är flera som lyfter att det upplevs som särskilt besvärande bland personer som har en stark skamkänsla kring sjukdom att någon från hemlandet eller -regionen skulle få kännedom om att man är smittad.

”I stället för att erkänna att man är smittad väljer man att göra som vanligt och hoppas att ingen får veta, särskilt inte de från mitt hemland, svenskarna dömer inte så det spelar ingen roll om de vet.”

En representant för en civilsamhällelig aktör berättar att det blev en stor framgång när en av deras lokala ledare ”tog i på skarpen” och klargjorde att det inte handlar om Guds straff eller några andra former av andliga krafters påverkan om man blir smittad. De erbjöd också en webbsänd frågestund med en arabisktalande läkare som berättade om smittspridning och åtgärder. Efter det hade det varit betydligt lättare inom just den gruppen att prata om symptom och vara öppen med att man kände sig sjuk och valde att stanna hemma.

På samma sätt beskriver en representant från en religiös organisation att det funnits behov av att tydliggöra att det inte finns en gudomlig vilja att mänskligheten och människor ska drabbas av denna pandemi. Flera av civilsamhällets representanter berättar att det hos en del personer de kommit i kontakt med funnits en tendens att fransäga sig det personliga ansvaret med hänvisning till religiösa förklaringar. En kvinna uttryckte det själv:

”Vem är jag att tvätta bort Guds vilja från mina händer med tvål och vatten och handsprit?”

Bristande förtroende för svenska samhället och myndigheter

Många av de vi intervjuat tar upp problemet med att det saknas förtroende för myndigheter. Det är också en aspekt som lyfts i nationella och internationella artiklar kring pandemins påverkan på migranter. I vår kartläggning är det framför allt representanter för civilsamhället som tar upp detta.

”Om du kommer från ett land där alla är köpta och allt går att styra med pengar och rätt kontakter, eller där det saknas ett fungerande statssystem överhuvudtaget, då har du svårt att lita på vad kommunen eller Folkhälsomyndigheten eller Stefan Löfven säger.”

Om det inte finns en vana av att ta till sig och lita på information och regler från myndigheter så ökar sannolikheten att lyssna på andra informationskanaler. Här har många lyft den möjlighet som offentlig sektor har att delvis styra vilka dessa andra informationskanaler blir, genom att öka stödet till aktörer som är i nära kontakt med målgrupperna.

Många föreningar samlar eller möter personer som annars saknar nätverk och organisation. Föreningarna uppfattas som oberoende och lättare att få förtroende för än myndigheterna.

Dessa föreningar saknar ofta resurser att göra mer omfattande informationskampanjer, etablera mötesplatser eller liknande. Många föreningar upplever att det finns en stor förväntan från exempelvis kommunen att de på frivilligbasis ska ta ansvar för komplexa och omfattande utmaningar. Samtidigt är det ekonomiska stödet, till exempel det kommunala föreningsbidraget, mycket begränsat.

Flera av de vi intervjuat ur den direkta målgruppen säger att de har bra kontakt med enskilda personer inom myndigheter och kan lita på dem. Men att det bästa är om informationen kommer från någon som pratar samma språk eller förstår ens situation. En person berättade för oss att det var först när mannen i kassan på en butik som säljer livsmedel från personens

hemland sa till att man måste stanna hemma när man har förkylningssymptom som hon tog budskapet på allvar.

”I Sverige är det ofta lite överdrivet med säkerhet och sådant så man slutar lyssna”, sa den här personen. Det var när en person från det egna hemlandet bekräftade vikten av att följa rekommendationerna och restriktionerna som de kändes viktiga att följa.

De flesta av de vi intervjuat från myndighets-håll och offentlig sektor uppger att relationen med målgruppen är mycket god och personlig och att man upplever stort förtroende i kontakterna.

Begränsad kunskap om samhällssystemet och vart man kan vända sig

”Har vi inte lyckats skapa ett samhälle där alla får plats när allt fungerar normalt så märks det väldigt snabbt när det krisar.”

Många personer vi intervjuat påpekar att de inte är överraskade över att pandemin slagit hårt mot redan utsatta grupper. Särskilt inom civila samhällets organisationer uttrycks en frustration över att utanförskapet är så stort och så många saknar nätverk och sammanhang – språkligt och socialt.

I samtal och intervjuer har en lång rad olika exempel kommit upp som visar på att personer med begränsad svensk kunskap ofta saknar förståelse för samhällssystemet och kunskap om vart man kan vända sig för stöd och hjälp i olika frågor. Det handlar dock till stor del om exempel som inte specifikt berör pandemisituationen, men som givetvis i viss mån aktualiseras i och med samhällskrisen.

Ett exempel som illustrerar detta har dykt upp i många samtal och intervjuer:

Flera av de personer vi pratat med i den direkta målgruppen har berättat att det inte gått att testa sig för covid-19 i deras kommundelar utan bara i stan. Vi har också fått andrahandsberättelser från civilsamhällets organisationer på samma tema.

Uppfattningen har varit att den som misstänker sig vara covidsmittad antingen varit tvungen att gå i karantän i väntan på att symtomen gått över eller sätta sig på bussen till stan för att hämta test på lasarettet. När Röda Korset kontaktade Region Västerbotten så fick vi information om att testning görs på vårdcentralerna i Boliden, Jörn och Lövånger – kommundelar där de personer vi intervjuat är bosatta. Men informationen har uppenbarligen inte nått fram, med risk för ökad smittspridning och onödigt oro och osäkerhet som konsekvens.

Kollektivtrafik och rörelsemönster

Ett antal internationella och nationella mobilitetsstudier har tagit upp frågan om rörelsemönster och beroende av kollektivtrafik. Även i Röda Korsets intervjuer lyfter flertalet denna problematik.

Det är ganska ovanligt att personer har körkort och/eller tillgång till bil i den målgrupp vi ringar in i kartläggningen. Det innebär att en stor grupp människor är helt beroende av buss för att förflytta sig.

I kartläggningen lyfter också många det faktum att en stor andel av personer i målgruppen är bosatta i kommunens ytterområden. I dessa kommundelar finns sällan jobb eller annan sysselsättning för dessa personer. Även många språkkurser eller andra aktiviteter och verksamheter finns i mer centrala delar av staden. Alla besök hos myndigheter kräver resor till centrum. Många av dessa förflyttningar går inte att

välja bort, även i pandemitider när rekommendationen är att undvika kollektivtrafik.

Detsamma gäller förflyttningar för att ta sig till jobb, där många påpekar att de som har sysselsättning inom målgruppen ofta jobbar inom samhällskritisk verksamhet, där det inte finns alternativ att jobba på distans.

De flesta intervjuade i den direkta målgruppen berättar också om behovet av att göra sina inköp av livsmedel och andra varor i centrum. I kommunens ytterområden finns ofta mindre affärer med begränsat sortiment. Därtill innebär små butiker ofta en högre prisnivå på varorna. För personer med begränsade ekonomiska resurser är inte den typen av livsmedelsinköp ett rimligt alternativ.

”Vill jag köpa ris i den lokala butiken räcker påsen till tre måltider för min familj och den kostar lika mycket som en hel säck. Svenskar köper så lite mat och inga kryddor.”

I centrum finns också flertalet av de affärer som riktat in sig på livsmedel och andra varor från olika länder eller regioner.

Många vittnar om att det periodvis varit trångt på bussarna och ingen möjlighet att hålla avstånd även om man velat.

”Jag som är svart vill aldrig fråga eller säga till chauffören för jag blir direkt utpekad som en bråkstake. Så jag sitter trångt och försöker att inte andas. Varje dag.”

Bussresenär beskriver sin upplevelse.

Digitalt utanförskap

När det gäller digital kunskap och förutsättningar att hantera digitala medier har coronapandemin tydliggjort klyftor mellan olika grupper i samhället överlag. Det finns grupper där utanförskapet har blivit ännu större än för målgruppen i vår kartläggning.

Detta är också ett område där förutsättningarna varierar stort på individnivå i vår målgrupp. Andra faktorer än språkkunskap och förankring i lokalsamhället har betydligt större påverkan, så som ålder, tillgång till teknisk utrustning, utbildningsnivå, vana att använda teknisk utrustning etc.

Många personer vi intervjuat påpekar att människor som av olika anledningar befinner sig långt ifrån sina hemländer ofta har en stor vana av att förlita sig på digital kommunikation för att hålla kontakt med släkt och vänner. För dessa personer har omställningen till exempelvis språkstudier, samtalsgrupper och myndighetskontakter till digitala plattformar inte varit ett så stort steg. En person beskriver:

”Jag har i flera år använt WhatsApp för att prata med min familj, eller de som är kvar. Det är självklart, så inget problem för oss men kanske mer för ledarna för de...inte så unga.”

För andra blir steget betydligt större. Personer utan tillgång till dator eller en smarttelefon eller som kanske saknar läs- och skrivkunskap överhuvudtaget har ställts inför betydligt större utmaningar när fysiska kontakter bytts ut mot digitala. Det är dock viktigt att understryka att denna skillnad i förutsättningar inte är specifik för målgruppen utan pekar på en större utmaning i samhället.

Många personer Röda Korset pratat med har lyft att utmaningen med det ökade beroendet av digitala kontakter har handlat mer om problemet att hitta en lugn plats att sitta på för digitala lektioner, myndighetsmöten eller liknande, än om brist på teknisk utrustning eller kunskap. Andra har tvärtom menat att det är ett stort

problem att de flesta endast har en telefon att tillgå, inte surfplatta eller dator, och att det blir ohållbart att delta i språklektioner eller andra längre möten med bara en liten telefonskärm.

”Jag fick huvudvärk varje dag när jag suttit med telefonen och försökt lyssna. Det är sprickor på skärmen också och hörluren gick sönder. Det går inte så jag har kanske inte varit med så mycket...eller slutat just nu.”

Många har också tagit upp problemet med att surfpotten på telefonen går åt orimligt fort och leder till ökade kostnader. Begränsningen av allmänna mötesplatser dit man tidigare gått för att använda dator eller trådlöst nätverk har också lyfts som ett stort problem. Migrationsverket införde ett tillägg till dagersättningen för asylsökande för att kompensera ökade internetkostnader, men å andra sidan har många blivit av med ersättning för busskort i stället. Andra har fått stå för sina ökade internetkostnader själva, utom där vissa studieförbund eller andra aktörer gått in och betalat ut en ersättning.

Flera av de etniska föreningarna och många andra av civilsamhällets aktörer var snabba med att ställa om till ett digitalt arbetssätt. En aspekt som förs fram i flera intervjuer är att de digitala föreningsträffarna på många sätt uppfattats som en bra utveckling. Det begränsar behovet av dyra bussresor till en möteslokal, det blir effektivare när man slipper restiden och fler kan delta när man inte behöver förhålla sig till begränsade mötesytor i trånga lokaler. En person som engagerar sig för de etniska föreningarna beskriver:

”Det har gått bra och snabbt träffas digitalt, många har tyckt att det varit fördelar, men de som alla andra känner längtan efter att kunna välja att ha både fysiska och digitala träffar efter pandemin.”

Flera av de vi intervjuat säger att det upplevts som att det gått lite bättre under hösten med distansundervisning eller andra digitala träffar. Många har hunnit lära sig lite mer om hur det fungerar, både deltagare och lärare eller andra mötesledare. Flera berättar också att de hann starta upp med mindre fysiska träffar igen efter sommaren och då fokuserade på att förbereda sig för att det kunde bli en återgång till distansundervisning eller andra digitala möten. Så när de striktare lokala råden kom i november och de fysiska träffarna blev färre fanns en något bättre beredskap.

Hög medelålder bland civilsamhällets organisationer

Att medelåldern är hög inom stora delar av svenskt föreningsliv är inget nytt och inget som egentligen förändrats av coronapandemin. Däremot har det blivit tydligt för många föreningar i och med att deras medlemmar i riskgrupp för viruset fått pausa sitt engagemang. Därtill har många frivilligverksamheter upplevt att det varit svårt att ställa om till digitala arbetssätt i och med bristande digitala kunskaper bland de aktiva.

När det gäller frivilligstyrda sociala aktiviteter för målgruppen i vår kartläggning har det blivit väldigt tydligt att *”mycket vilar på äldre tanter med stora hjärtan”*. Även där det kanske hade varit möjligt att ställa om till mindre grupper och fortsätta viss verksamhet med fysiska träffar har det inte varit genomförbart eftersom nästan alla engagerade frivilliga ingått i riskgrupp på grund av hög ålder.

Många Röda Korset pratat med inom frivilligrörelsen berättar att det varit det svåraste de gjort, att fatta beslutet om att pausa sitt engagemang. En kvinna säger:

”De är ju som mina egna barn, alla dessa familjer som brukar komma hit. Och jag vet ju hur svårt de har det och hur ensamma de blir så jag kan gråta när jag tänker på det. Vi har försökt prata i telefon i stället men det blir ju inte alls samma och det där med WhatsApp försökte vi men jag fick lägga ner.”

Omedelbara effekter

Många av de effekter av pandemin som kommit upp i våra samtal och intervjuer är allmän- giltiga och skulle troligen gå att hitta oavsett målgrupp. Det är särskilt viktigt att påpeka att socioekonomisk utsatthet – som visat sig vara den största riskorsaken fränsett ålder att drabbas allvarligt av covidsmitta – inte på något sätt är begränsat till målgruppen för vår kartläggning.

Coronapandemin har haft en omfattande påverkan på människor och deras liv överlag. För att följa kartläggningens syfte gäller det att försöka hålla isär generella konsekvenser och de följder som kan sägas vara mer målgrupps-specifika.

Internationellt har FN varnat för att coronapandemin har allvarliga och oproportionerliga effekter för migranter, särskilt papperslösa som befinner sig i en ännu mer utsatt position.¹⁰

De faktorer som har tagits upp i denna kartläggning som faktorer som försätter vår målgrupp i särskild utsatthet lyfts i avsnittet Utmaningar. Även bland dessa finns naturligtvis ett flertal utmaningar som inte är unika för målgruppen, men där individens utsatthet ökar som ett resultat av begränsad svensk kunskap och förankring i lokalsamhället.

¹⁰ <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Migration/CMWSPMJointGuidanceNoteCOVID-19Migrants.pdf>

I det här avsnittet sammanfattar vi de mer omedelbara konsekvenserna av pandemin på målgruppen personer med begränsad svensk-kunskap och förankring i lokalsamhället. Det vill säga effekter som identifierats av personer i den direkta målgruppen eller personer som möter målgruppen genom sin yrkesroll eller sitt ideella engagemang och som har uppmärksammats under hösten och vintern 2020.

Psykisk ohälsa, stress och oro

För många människor har coronapandemin inneburit ett ovälkommet tillägg till en redan skör situation med psykisk ohälsa. En upplevelse av ökad psykisk ohälsa under pandemin är inte unikt för målgruppen för Röda Korsets kartläggning. Men i likhet med många andra svårigheter och negativa konsekvenser som framkommit i våra samtal och intervjuer stärks effekterna av en begränsad språkkunskap och känsla av förankring i lokalsamhället.

Människor som befinner sig i en asylprocess, som av olika anledning tvingats lämna sina hemländer, som kanske skiljts åt från familj och vänner och som inte känner sig trygg med språket eller samhällssystemet där de befinner sig, lever ofta med stor stress och oro. Det här framkommer även i de samtal och intervjuer vi genomfört under kartläggningen. Psykisk hälsa lyfts i samtliga intervjuer, och det faktum att den psykiska hälsan försämrats i och med pandemin.

Det är inte i första hand oro och rädsla för att bli smittad som tas upp i intervjuerna. Orsakerna till stress och oro skiljer sig i viss mån åt inom gruppen. Bland annat är det få asylsökande som lyfter en oro för försämrad arbetsmarknad, medan det är en fråga som en stor del av personer med uppehållstillstånd tar upp.

Även civilsamhällets representanter framhåller ökad osäkerhet på arbetsmarknaden och ökad arbetslöshet som en källa till stress och oro bland personer de möter.

Generellt uttrycker unga personer i målgruppen mindre oro, vilket också bekräftas av svarande som representerar myndigheter och civilsamhälle när de delar med sig av sina erfarenheter från målgruppen.

En av de största anledningarna till ökad stress och oro är ovissheten om hur familj, släkt och vänner som befinner sig kvar i hemlandet eller i andra länder har det. Många följer nyhetsuppdateringar och får information via sociala medier kring läget i sina hemländer men uttrycker att det är svårt att få veta exakt hur deras nära och kära har det.

”Jag förstår att det inte alls är bra men min mamma och syster skulle aldrig klaga för de vill inte att jag ska oro mig”, beskriver en person sin upplevelse.

Flera av civilsamhällets aktörer berättar om personer de har kontakt med som vet att deras familjemedlemmar eller vänner i hemlandet är smittade men inte har tillgång till sjukvård. Några intervjuade delar med sig berättelser om personer som förlorat familjemedlemmar som avlidit av covid-19 och om sorgen och oron i att inte kunna närvara vid begravning och allt som behöver redas upp efteråt.

Många uttrycker stor oro och ovisshet kring att deras asylprocess dragit ut ännu mer på tiden som ett resultat av pandemin. De beskriver också hur svårt det är med myndighetskontakter och intervjuer med till exempel Migrationsverket via digitala kanaler och att stressen ökar att uppfattas fel eller inte bli förstådd när man inte träffas.

Flera, både inom den direkta målgruppen och personer som möter målgruppen genom jobb eller ideellt engagemang, pratar också om att isoleringen och oron leder till orkeslöshet och nästan apati som kraftigt sänker människors förutsättningar att delta i asylprocessen på ett aktivt sätt.

Bristen på fysiska mötesplatser och möjlighet att komma bort från hemmet en stund har lyfts av många som en orsak till ökad psykisk ohälsa. För många har språklektioner eller andra verksamheter varit en stund av vila från den egna oron och alla tankar på sitt utsatta läge.

I och med ökad isolering i det egna hemmet tillsammans med andra i samma ovissa situation har stressen och oron ökat utan att personerna kunnat ventilerat den med någon utomstående. En person i den direkta målgruppen säger:

“Allt roligt har tagits bort: simträningen, fikat, allt, allt som var roligt och fick mig att må bra.”

Många lyfter att det i familjer ofta är kvinnorna som får bära ett särskilt tungt lass. När barnen är hemma mer innebär det både mer omhändertagande och aktiverande av barnen och mer matlagning, städning, tvätt och andra sysslor. I flera intervjuer, både med den direkta målgruppen och med civilsamhällets representanter, lyfts också en oro för att föräldraförmågan påverkas av den egna oron och stressen, att man inte riktigt orkar med att vara en bra förälder.

Flera av civilsamhällets aktörer lyfter att beroendet av digitala kanaler skapat ökad stress för många, med sämre mående till följd. Efterfrågan på individuella samtal med ledare eller

lärare har varit större än det funnits möjlighet att erbjuda. Många uttrycker frustration över att inte heller kunna hänvisa vidare till annat än ytterligare digitala kontakter, vilket för många bara ökar stressen.

Olikheterna mellan hemländernas och Sveriges coronastrategier skapar osäkerhet hos många. Ett exempel är hur olika länder hanterat skolgången under pandemin.

“I mitt hemland var skolan det första som stängde, för vi måste skydda våra barn. Här ska de minsta barnen, de viktigaste och sårbaraste, fortsätta precis som om ingenting hade hänt och mitt hjärta brister varje dag.”

*Kvinna i
Löfvånger
förklarar.*

Det här bekräftas av andra som beskriver att många har haft ångest kring att låta sina barn fortsätta gå till skolan, samtidigt som skolgången är bland det man värdesätter högst och ser som det viktigaste för barnens framtid.

Många har också beskrivit en oro för hur det är för barn som i större utsträckning blir isolerade hemma med föräldrar som inte mår bra, därtill ofta i trångboddhet utan utrymmen för varken barn eller vuxna att dra sig undan. Både inom myndigheter och civilsamhället beskrivs en frustration över att man har minskad insyn i hur familjer och särskilt barn har det, i och med att olika verksamheter stängt ner, där man annars kunnat träffa de vuxna och barnen.

När det gäller ensamkommande ungdomar beskriver de vi intervjuat i kartläggningen att man upplever att deras skyddsnät är relativt tryggt, med personal på boende, familjehem, gode män, lärare och andra vuxna som kan fånga upp och stötta. En viss ökad oro på grund av att familjeåterförningsärenden delvis stannat av under pandemin uttrycks.

”De är väl generellt som unga är, mer odödliga och mer i nuet, så vi upplever ingen större ökning av oron just i den gruppen” säger en person som jobbar med ensamkommande unga.

En verksamhet berättar att de upplevt att fler män kontaktat dem under pandemin med oro för att deras fruar mår så psykiskt dåligt. Det beskrivs som en ny situation och visar på vikten av att kunna fånga upp psykisk ohälsa i allmänhet och hos kvinnor i synnerhet. I intervjun beskrivs att en orsak till det dåliga måendet bland kvinnor kan vara att kvinnorna under pandemin i ökad grad fallit in i en stereotyp könsroll med stort ansvar för hemmet, barnen och dessutom för sociala kontakter och omvårdnad av andra familjemedlemmar i behov av hjälp, men som kanske ofta finns kvar i hemlandet.

En ideellt engagerad som möter EU-migranter berättar att det för många blev en oro när pandemin slog till kring gränspassage och det uppstod ryktesspridning kring detta. Det uppstod också snabbt en stress inom gruppen kring att pandemin ledde till en minskning av mängden personer på stan, i butiker och i köpområden, med minskning av möjlighet till inkomst genom tiggeri som följd. Som en konsekvens av detta, tillsammans med en förändring i möjligheten till boende för EU-migranter i Skellefteå, valde de allra flesta att lämna kommunen under hösten.

Röda Korsets behandlingscenter möter personer som lider av trauman från krig, tortyr och/eller svåra flyktupplevelser. De beskriver att deras patienter generellt har höga stressnivåer och omfattande oro, men att pandemin blir ytterligare en faktor som förstärker detta. En större psykisk ohälsa och mer splittrad oro

försämrar förutsättningarna att jobba med det trauma patienten egentligen sökt för.

På samma sätt beskriver många som på olika sätt möter målgruppen i olika former av språkstudier att den ökade psykiska ohälsan minskar motivationen för och förmågan att fokusera på att lära sig svenska.

Språkutveckling

Många studieförbund pausade sina språkstudier eller övergick till digital undervisning under våren medan andra kunnat ställa om till mindre grupper eller större lokaler. Svenska för invandrare, SFI, övergick enligt regeringens rekommendationer till distansundervisning 18 mars 2020.

Näst efter den psykiska hälsan är språkfrågan den som tas upp mest i Röda Korsets samtal och intervjuer. Språkstudier på distans är utmanande för de allra flesta, oavsett nivå och tidigare utbildningsnivå. Dock uttrycks en skillnad inom målgruppen, där personer med högre utbildningsnivå, mer studievana och större vana av att använda digitala hjälpmedel verkar ha lättare att klara omställningen.

Många beskriver att det uppstår en språkbubbla där personer i målgruppen pratar allt mindre svenska och allt mer återgår till att bara prata sitt modersmål. Det är inte bara språkundervisningen som försvinner eller begränsas, utan även många andra former av spontana eller planerade kontakter med svenskar där tillfälle ges att träna språket.

Det är flera faktorer med distansundervisning som tas upp som ogynnsamma för språkutvecklingen. Just att målgruppen pratar mindre

svenska i pandemitider tas upp av nästintill alla vi intervjuat. Det handlar om allt ifrån att många valt att helt eller delvis sluta delta i språkstudier när de gått över till digitala former, eller att det finns tekniska och sociala utmaningar för dem som deltar i undervisningen.

När det gäller den grupp som helt eller delvis slutat delta i språkstudier i och med övergången till distansundervisning är konsekvenserna för språkutvecklingen stora och negativa. Samtidigt uttrycker många inom civilsamhället och olika studieverksamheter att det är svårt att veta vad som händer med dessa personer eftersom de inte bara slutar plugga svenska utan också försvinner från radarn överlag.

För de som deltar i digitala språkstudier blir undervisningsformerna helt annorlunda, med mer fokus på självstudier och betydligt mindre muntliga övningar. I det digitala klassrummet är det betydligt mer utmanande att styra upp samtal i mindre grupper, ofta har sådana försök lett till att nästan hela samtalstiden gått åt till teknikstrul. Det blir också svårt för läraren att vara närvarande och stötta upp i mindre samtalsgrupper digitalt, till exempel om man kunnat dela upp klassen i så kallade breakout rooms.

Många lyfter också att för den som dels är osäker på sin svenska och kanske dessutom dels är osäker på tekniken så blir det en hög tröskel att prata svenska inför gruppen digitalt. Det känns mer krävande och utpekande än om man gör det i ett klassrum tillsammans. Dessutom går det kanske lite för snabbt när läraren inte får samma överblick över klassen och deltagarna.

”Jag hade bestämt mig att bara prata svenska, alltid bara göra det även när jag inte kan, men nu sitter jag bara tyst för jag hinner inte hitta orden och läraren ser mig inte.”

En ung kvinna beskriver situationen.

Den digitala språkundervisningen gör det också svårt för gruppens deltagare att hjälpa varandra. Flera lärare och ledare berättar om att en viktig del i träffarna i vanliga fall är att deltagarna stöttar och hjälper varandra. De fångar upp när någon inte förstår eller hjälper till med ord. En språklärare beskriver det:

”Det är en jätte viktig del i vårt arbete, att gruppen stärker varandra. Samtidigt kan du ju tänka dig vilken boost det blir för den som kan använda sina svensk kunskaper för att faktiskt hjälpa någon annan. Det stärker självkänslan och den egna motivationen. Nu faller allt sådant beteende bort när vi kör på distans.”

Många berättar också om att lika viktigt som undervisningen och övningarna i klassrummet är de små vardagssamtalen före och efter lektionerna. Både samtalen med läraren eller ledaren och med andra deltagare i gruppen. Dessa tillfällen att öva sig i att prata svenska faller också i stor utsträckning bort när lärtillfällen sker på distans. Flera beskriver att man försökt lägga in tid för samtal och digitala fikapauser men att det inte går att få samtalet att lyfta.

Bristen på studievana och framför allt vana att studera självständigt lyfts av många, både i den direkta målgruppen och bland lärare och ledare. Även här påpekas att skillnaden är stor beroende på vilken utbildningsnivå personer befinner sig. Arbetssättet att ha en genomgång i grupp, sedan ägna sig åt studier på egen hand för att återsamlas och gå igenom tillsammans har varit utmanande för många. Det brister i både förmåga att behålla fokus och att förstå och lösa uppgifter.

Flera aktörer har haft möjlighet att prioritera att erbjuda någon form av begränsade fysiska träffar för de mest språksvaga grupperna, något

som lyfts som direkt nödvändigt för att upprätthålla motivationen och för att kunna ge stöd. Flera av de vi intervjuat beskriver också att språksvagheter ofta sammanfaller med en större ovana vid digitala verktyg, vilket skapar en dubbel utsatthet och dubbelt behov av de fysiska träffarna. Ett studieförbund beskriver:

”Vi har resonerat att även om vi måste minska grupperna och därmed tiden vi kan samla varje liten grupp, så är ändå den lilla stunden per vecka värd mycket för att hålla igång rutinen och kanske känna att det finns en yttre kontrollfaktor om man inte har den inifrån sig själv.”

Utmaningen med att hitta en plats där man kan studera och delta i digitala träffar i lugn och ro tas upp i stort sett i alla samtal och intervjuer.

Den osäkerhet, oro och psykiska ohälsa som många upplever i pandemin beskrivs försämra förmågan till språkinläring. Lärare och ledare beskriver en upplevelse av att det går långsammare att lära sig och att kunskapen inte stannar kvar på samma sätt när människor inte mår bra. En person berättar själv:

”Jag tänker bara på min familj och hur det ska bli för oss, även när jag försöker plugga eller hänga med på lektionen så kommer tankarna och oron och då kan jag inte koncentrera mig.”

Det har också getts uttryck för farhågor för hur det ska bli för personer som beviljas uppehållstillstånd och ska påbörja SFI. Många har inte alls hunnit så långt i sin språkutveckling som de skulle ha kunnat göra i en normalsituation och kan behöva börja SFI på en betydligt lägre nivå. Det gör att allt blir mer utdraget och peri-

oden innan personer kan vara självständiga blir betydligt längre. En person fångar det många beskriver:

”Jag kan känna en sådan frustration över hur de ska komma ikapp, för den här tiden med isolering har slagit så hårt mot deras svenska och det kommer att påverka så mycket så länge.”

Mäns våld mot kvinnor

Studier och erfarenheter visar att våld mot kvinnor och flickor ökar globalt under samhällskriser och vid ökad ekonomisk och social stress, minskad rörelsefrihet och försvagade samhällskontakter. Så även under coronapandemin där alla dessa faktorer förekommer.

I Röda Korsets samtal och intervjuer är det många som understryker att pandemin har gjort att man har mindre insyn i människors liv och mående och att det kan vara svårt att veta om det exempelvis förekommer våld. Däremot beskriver många en oro och farhågor om att fler kvinnor utsätts för våld i och med ökad isolering.

Det är förknippat med stor frustration och känsla av maktlöshet, särskilt i fall där man vetat om att det förekommit förtryck eller våld men i och med regelbundna träffar har man kunnat stötta och följa upp med kvinnan även om hon inte varit redo att lämna relationen eller anmäla förövaren.

Många beskriver ett läge där personer i målgruppen lever isolerat tillsammans med andra som är i en lika pressad situation. Det kan vara familj, partner eller andra vuxna. En person beskriver det så här:

“Båda vuxna i familjerna mår otroligt dåligt och har hög nivå av stress och oro, och så är de instängda tillsammans hela tiden utan avbrott och vilopauser från varandra, så det är klart att man är orolig för att det kan smälla till.”

Några verksamheter beskriver att de har rekommenderat fler kvinnor än vanligt att söka sig till kvinnojouren under pandemin, i och med att de fått kännedom om att det förekommer våld.

Det beskrivs samtidigt ett läge där det blivit mycket svårare för den som är utsatt för våld att söka hjälp. Särskilt den som är kvar i en våldsamt relation saknar ofta tillfällen att prata med någon i och med att den som utövar våldet alltid är närvarande och kan kontrollera. I normala fall kanske den våldsutsatta kan prata med någon i samband med en lektion, en gruppverksamhet, i samband med fysiskt möte på någon myndighet eller ha möjlighet att ringa ett samtal medan partnern är på jobbet eller annan sysselsättning. När båda är isolerade hemma största delen av tiden minskar dessa möjligheter.

Även Guldstadens kvinnojour bekräftar detta. Där statistikförs inte de som söker hjälp enligt parametrar som skulle kunna ringa in målgruppen för vår kartläggning, men rent generellt beskriver de samma läge som ovan. De noterade en ovanlig topp av sökande i slutet av november och början av december men har annars haft det ganska tyst i perioder under pandemin. De har också noterat att det är lite färre som är kvar i en våldsamt relation som söker hjälp och fler av dem som redan tagit sig ur relationen men upplever svår isolering och ensamhet.

Kvinnjouren upplever dock att de under pandemin haft betydligt svårare att nå kvinnor med begränsade svenskanspråk och begränsad

kunskap om svenska samhället, eftersom de inte kunnat vara ute och informera om sin verksamhet på SFI och olika studieförbund som vanligt.

En aktör vi pratat med beskriver att det varit betydligt svårare att hjälpa våldsutsatta kvinnor på det sätt som de brukar kunna göra under pandemin. I vanliga fall brukar kvinnor som behöver komma bort hemifrån kunna få bo hos engagerade frivilliga under kortare eller längre perioder. I och med att de flesta frivilliga som kunnat hjälpa med husrum är äldre kvinnor i riskgrupp för viruset har många inte vågat ta emot.

Brist på sociala sammanhang och mötesplatser

Social distansering och nedstängning av stora delar av samhället slår hårt mot alla grupper, men blir särskilt tydligt för grupper som saknar lokal förankring och nätverk att falla tillbaka på.

Denna problematik beskrivs i intervjuer och samtal både som en utmaning och en omedelbar effekt av pandemin. I rapporten har insamlade erfarenheter presenterats under rubriken Utmaningar, underrubrik Brist på kontaktytor och mötesplatser (se sidan 17).

Ökat utanförskap och polarisering

“Det skulle vara så otroligt mycket enklare för oss svenskar att säga hej och hur mår du, men vi har en kultur av att stänga in oss.”

Så säger en aktiv inom civilsamhället som tillsammans med många andra beskriver hur målgruppen för vår kartläggning blivit ännu mer fränkopplad lokalsamhället och svenskar under pandemin. Förutom de organiserade aktiviteterna så uteblir även de flesta spontana möten och korta meningsutbyten.

I många länder är det naturligt att prata med grannar ute eller på gatan, i Sverige är det inte riktigt så. Under pandemin berättar flera i den direkta målgruppen att de haft en ännu starkare upplevelse av att det är ovälkommet att gå fram och prata med svenskar.

”Man ska hålla avstånd, jag fattar, det är inte bra att gå nära och prata men det är så jättetråkigt om folk blir rädda när jag säger hej”, säger en person vi pratar med.

I många intervjuer får vi exempel på hur bristen på mötesplatser och därmed minskade möjligheter att få till sig samhällsinformation har fått negativa konsekvenser eller till och med riskerat öka polariseringen mellan olika grupper i samhället.

En ideellt engagerad beskriver exempelvis hur information om eldningsförbud inte nådde ut till utrikesfödda på orten under sommaren 2020. I en ambition att göra rätt och träffas utomhus samlades en grupp och gick ut i ett skogsområde och grillade över en öppen eld. Det ledde till irritation bland lokalbefolkningen och det spred sig en bild av att gruppen som varit ute och eldat var nonchalanta och inte brydde sig om eldningsförbudet. Verkligheten var att de inte hade hört talas om det. Ingen läste lokaltidningen, lyssnade på lokala nyhetssändningar eller besökte kommunens webbplats. Informationen hade helt enkelt inte nått fram eftersom alla vanliga mötesplatser där sådana frågor i normala fall kunde komma upp var stängda.

Den typen av missförstånd och brist på kommunikation kan naturligtvis uppstå även utan en pandemi. Det är dock tydligt att riskerna ökar när läget i samhället generellt är spänt och när dessutom tillfällena att nå ut med kunskap

och information till människor som står utanför samhället är färre. Det blir särskilt sårbart att olika grupper ställs eller själva ställer sina behov mot varandra i ett segregerat samhälle där vissa områden präglas av en hög andel personer i socioekonomisk utsatthet.

Utdragen asylprocess

Många av de Röda Korset pratat med understryker att det här inte enbart är ett pandemi-relaterat problem, utan att de långa asylprocesserna är ett misslyckande från samhällets sida i sig.

Coronapandemin har gjort att redan långdragna asylprocesser blivit ännu mer utdragna. I väntan på intervjuer, omprövningar och besked lever många i ett vakuum. Asyltiden beskrivs som en oerhört jobbig tid av ovisshet och oro, även utan en pandemi. Ett citat fångar ovissheten:

”Deras vardagsrum är inget rum för avkoppling och trygghet, det är ett trångt väntrum för en oviss framtid.”

En person som genom sitt engagemang inom Svenska kyrkan möter många asylsökande berättar:

”Från början upplevde vi att många kanske var lite hoppfulla över att pandemin skulle göra att de skulle få stanna i Sverige, men ganska snabbt blev det mer frustration över att den här otroligt utsatta tiden som asylprocessen innebär blev ännu längre och att de dessutom inte har en aning om hur mycket pandemin försämrat läget i hemlandet om de skulle tvingas återvända.”

Samtidigt pekar många personer i den direkta målgruppen på att de har det bra i Skellefteå

jämfört med vad de hör från släkt och vänner på andra håll. Många lyfter goda kontakter med kyrkan och olika föreningar, och att de fått bra hjälp med boende, vård och barnomsorg.

Effekter på längre sikt

Det har varit svårare att fånga upp intervjupersonernas tankar om coronapandemins mer långsiktiga effekter för målgruppen än att ringa in utmaningarna och dess mer omedelbara konsekvenser. Det är inte unikt när det gäller målgruppen personer med begränsad svensk-kunskap och förankring i lokalsamhället. Långsiktiga prognoser är alltid förenade med ett större mått av spekulation och osäkerhet.

Det som beskrivs nedan är de områden som främst lyfts i samtal och intervjuer. De flesta effekter har redan beskrivits mer ingående i avsnittet Omedelbara effekter och kommer inte att upprepas i detalj utan fokus i detta avsnitt ligger på de resonemang som framkommit om mer långsiktiga effekter.

Psykisk ohälsa

Många uttrycker oro för att den ökade oro och stress som många i målgruppen upplever under pandemin kommer att ge negativa konsekvenser under en lång tid framöver. Så som beskrivits i avsnitten Psykisk hälsa, stress och oro under rubriken Omedelbara effekter, har nedsatt psykisk hälsa flera följder som kan försvåra för individen.

Språkutvecklingen försvåras, förutsättningar för att bearbeta grundtrauman försämras, energin räcker inte till för att kämpa för jobb, utveckling och etablering och en redan utdragen asylprocess riskerar bli en ännu längre tid av ovisshet. Coronapandemin är ett hårt slag mot en grupp där många redan lider av hög nivå av stress och oro.

Det uttrycks i samtal och intervjuer en farhåga att fokus på människors psykiska hälsa kommer att hamna i skymundan när samhället ska ta itu med de omfattande sviterna av pandemin. En försämrad arbetsmarknad riskerar leda till lägre skatteintäkter, vilket i sin tur innebär minskade resurser i den offentliga sektorn.

”När hela Skellefteå ropar efter mer snöröjning, bättre äldreomsorg, mer resurser till skolorna och så dyra storbyggen på det – vem ska ställa sig upp och säga att vi ska satsa pengar på den här gruppens psykiska hälsa och visa på hur det...kanske... ska betala igen sig?”

En ideellt engagerad funderar.

Språkskuld

Att så fort som möjligt lära sig språket lyfts ofta som det absolut viktigaste för en snabb integration. Den som kan språket har ökade möjligheter att snabbare hitta sysselsättning i form av arbete eller vidare studier.

Att utvecklingen av svenska språket för många avstannat eller rentav backat lyfts av de flesta i intervjuer och samtal. Så även att konsekvenserna av språkskulden kan bli långtgående.

Det handlar dels om regelrätt språkskuld, orsakad av att många under pandemin helt avstått från att delta i distansstudier eller haft svårigheter att fullt ut ta till sig utbildningen. I detta ingår också att bristen på fysiska utbildningstillfällen gjort att målgruppen förlorat möjligheterna till spontant småprat på svenska.

Dels handlar det om att många riskerar ha tappat studiemotivation och studieteknik om det blivit ett långt uppehåll. Många lyfter vikten av att underlätta för att återgå till studier och språkträning så snabbt som möjligt.

Det är naturligtvis olika inom målgruppen hur omfattande pandemins påverkan blir på individers språkutveckling. Men det finns en generell farhåga bland de vi intervjuat att det är många som kommer att få jobba under lång tid för att komma ikapp med det man hamnat efter under pandemin.

Arbetsmarknad och möjlighet till egen försörjning

Nationellt har pandemin snabbt skapat en svårare situation på arbetsmarknaden med ökad arbetslöshet. Situationen i Skellefteå har hittills under pandemin sett mer positiv ut än i riket. Både nationellt och lokalt i Skellefteå är arbetslösheten betydligt högre för vissa grupper, däribland utrikesfödda.

Oavsett så är det många, både i den direkta målgruppen och inom myndigheter och civilsamhälle, som lyft en oro kring framtida arbetsmöjligheter för målgruppen.

Flera tar i intervjuerna upp att de upplever att det under pandemin har varit svårare att komma ut på praktik eller andra arbetsliknande upplägg. Det handlar bland annat om att företag i ökad grad tvingats säga upp och därmed inte varit möjliga som praktikplaceringar, att många företag valt att inte ta in nya medarbetare för att minska antalet kontakter på arbetsplatsen eller att det under en period av omfattande distansarbete varit svårt att hitta relevanta praktikuppgifter. För många är praktik eller annan form av arbetsträning en viktig förutsättning för att skaffa sig arbetslivserfarenhet och kontakter, som i och med pandemin försvårats.

Många gör kopplingen mellan att svenskkunskaperna halkar efter och att språkkunskaper krävs för att etablera sig på arbetsmarkna-

den. Det är också många som tar upp att en generell ökad arbetslöshet givetvis gör att det blir ökad konkurrens om de jobb som finns, och att både språkkunskaper och erfarenhet blir ännu viktigare i ett sådant läge.

I flera intervjuer lyfts också en upplevelse av att det varit svårare än vanligt att få tidigare kunskaper och erfarenheter validerade under pandemin, vilket framförs som negativt för möjligheten till relevant anställning eller vidare studier.

En utmaning som lyfts i många av våra intervjuer, som också bekräftas av erfarenheter internationellt och nationellt, är att viktiga lågtröskeljobb har blivit färre. Hotell- och restaurangbranschen har drabbats svårt av pandemin med stora uppsägningar som följd. För personer med bristande språkkunskaper är anställning eller egen etablering inom dessa branscher ett viktigt insteg på arbetsmarknaden. Många av de svarande befarar att det kan vara ett problem som kan hänga kvar under en längre tid. Dels kan det ta tid innan branscherna återhämtat sig och dels finns det risk för att sökande inom målgruppen för kartläggningen har svårare att hävda sig när fler arbetssökande konkurrerar om färre jobb.

Den förändrade tolkning kring försörjningskrav vid anhöriginvandring som kom under 2020 lyfts i flera samtal och intervjuer. Den ställer högre krav på att kunna uppvisa möjlighet till försörjning av sig själv, övriga personer i hushållet och de personer som söker uppehållstillstånd på anknytning till någon i Sverige. En försvagad arbetsmarknad där särskilt många instegsjobb försvinner, försämrar förutsättningarna till försörjning och skapar därmed oro för

att försvåra möjligheterna till uppehållstillstånd med anknytning.

Många personer med erfarenhet av migration, därmed en stor del i målgruppen för vår kartläggning, har begränsade besparingar eller ekonomiska marginaler för att hantera en försämrat ekonomisk situation. Många saknar etablering i samhället och arbetslivet och är beroende av samhällets stöd och olika former av bidrag.

Många av de svarande lyfter en oro för att de sammantaget negativa konsekvenserna av pandemin för just målgruppen i kartläggningen – språkskulden, en svagare arbetsmarknad, försämrad social förankring i det svenska samhället etc. – riskerar leda till ett längre beroende av bistånd och försämrade möjligheter till självständighet. En person ringar in det så här:

“Det pratas om att de skulle utnyttja systemet men det handlar inte om bidragens konstruktion eller storlek utan att de allra flesta inte har en rimlig chans att ta sig in på arbetsmarknaden och bli självförsörjande eftersom företag och arbetsplatser inte öppnar upp för praktik eller vågar anställa lite mer osäkra kort. Det är vi arbetsgivare som är problemet, inte de.”

Personer engagerade i att stötta till EU-migranter lyfter oro kring att pandemin försämrat deras möjligheter att försörja sig genom tiggeri och penninggåvor från medmänniskor, i och med att färre människor rör sig på stan och benägenheten att ha kontakt med främmande personer minskat. Det blir också svårare att hitta annan typ av försörjning genom anställningar. Man förutser att det kan innebära att färre personer väljer att söka sig hit, vilket innebär att fler utsatta människor blir kvar i ett sårbart och ekonomiskt utsatt läge i hemlandet eller andra länder.

Förlorad kontakt med och/eller minskat förtroende för svenska samhället

Många tar upp en oro för att personer med begränsat nätverk och få kontakter i lokalsamhället, ska hamna i ytterligare utanförskap efter en lång period av isolering under pandemin. Det handlar både om sociala kontakter i vardagen och minskade kontakter med myndigheter och offentliga aktörer.

En farhåga som lyfts av flera är att personer som i grunden saknar förtroende för myndigheter och offentliga samhällsaktörer riskerar fördjupa sin misstro om pandemi-responserna inte inkluderar eller når dem, eller om de inte förstår den.

I flera samtal och intervjuer förs fram en farhåga om att myndigheter och Skellefteå kommuns olika aktörer som jobbar inom detta område ska fortsätta med ökad andel digitala kontakter även efter pandemin, som en ekonomisk åtgärd eller för att personalen upplever det enklare. Ett sådant agerande, menar många, riskerar försämra relationerna till målgruppen.

En vanlig synpunkt som inkommer från den direkta målgruppen är att man egentligen uppfattar att det varit ganska bra i kontakterna med exempelvis Skellefteå kommun och den lokala vårdcentralen. Men bilden påverkas av rapporter från andra delar av landet, till exempel där det varit stor smittspridning i vissa social-ekonomiskt utsatta områden. Då kan det vara utmanande att hålla isär olika parametrar och i stället skapas oro och bristande förtroende för de lokala myndigheternas agerande. En person beskriver:

“Information sprids otroligt fort inom olika diasporagrupper inom Sverige. Ett utbrott med många insjuknade i en viss etnisk grupp i en Stockholmsförort skapar stor oro inom den drabbade gruppen från Malmö till Kiruna. Nationaliteten på de drabbade är helt oväsentlig utan det handlar om andra faktorer och hur situationen ser ut i det drabbade området men missnöjet bubblar ändå upp över hela landet.”

Det finns en fara i ökat utanförskap och minskat förtroende mellan olika samhällsgrupper. Här lyfts i samtal och intervjuer oro för ökad polarisering, rasism och parallella samhällen. Många poängterar att det inte handlar om problem som uppstått i och med pandemin men som riskerar förstärkas. Samtidigt lyfter också flera att med rätt angreppssätt kan pandemin bli en hävstång för att ta itu med utmaningar vi vetat om under en längre tid men inte prioriterat.

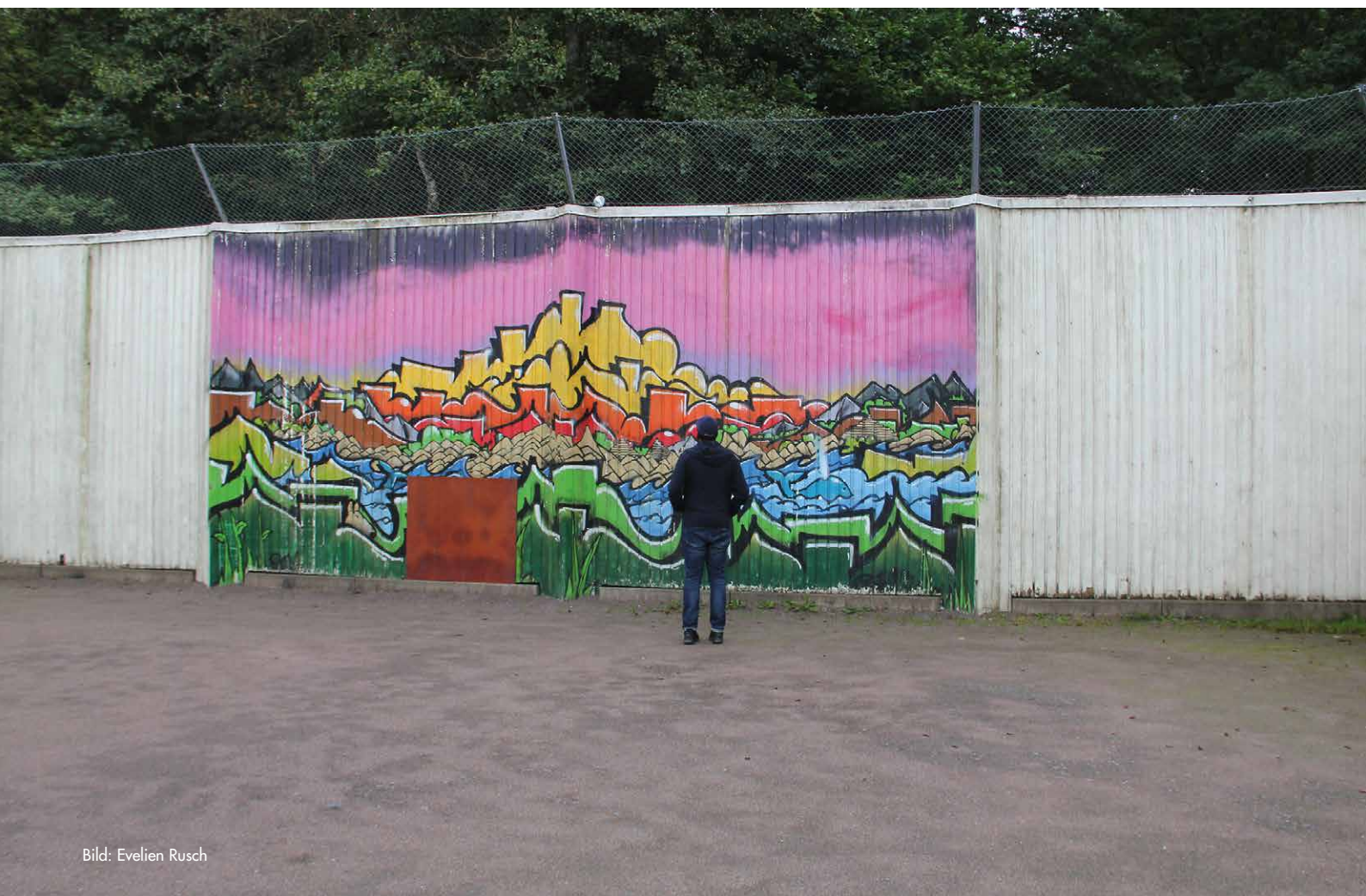

Bild: Evelien Rusch

Rekommenderade insatser.

I samtliga intervjuer och samtal har Röda Korset ställt frågan om vad som behöver göras – omedelbart och på längre sikt – för att minska de negativa konsekvenserna av pandemin för målgruppen.

Det bör understrykas att många av de samhällsövergripande åtgärder som genomförs löpande under pandemin givetvis gynnar målgruppen personer med begränsad svensk kunskap och förankring i lokalsamhället. Det kartläggningen strävat efter att fånga upp är åtgärder och insatser specifikt inriktade på att lindra och förhindra de negativa effekter som lyfts som särskilt allvarliga för målgruppen.

Det gemensamma för i stort sett alla samtal och intervjuer är att de svarande påpekat att det centrala för att komma åt långsiktiga negativa konsekvenser är hur aktörer samverkar och samarbetar för att bryta segregation och utanförskap. Att det är ett arbete som kontinuerligt måste göras i vardagen, av olika aktörer. Många av de utmaningar, samt kort- och långsiktiga effekter som beskrivs kopplat till pandemin har sin grund i segregation och ojämlikhet.

Det finns en stark uppmaning att inte tappa bort arbetet med att motverka segregation bland alla andra utmaningar under och efter pandemin. En ideellt engagerad sammanfattar det många uttrycker:

”Jag är rädd för att det kommer att uppstå en sådan lättnad bland våra beslutsfattare när pandemin är över att man tappar greppet om till exempel arbetet mot segregation. Vi menar att pandemin måste bli en ögonöppnare för de problem som redan funnits och att man använder det här läget för att jobba med frågor som verkligen måste lösas – pandemi eller inte.”

Noteras bör att många av de svarande har haft svårt att ge uttryck för rekommenderade åtgärder då det saknas kunskap om eller – även för aktörer verksamma inom området – är svårt att få grepp om helheten av hela systemet och olika ansvarsområden.

Rekommendationerna/önskemålen nedan är en sammanfattning av de synpunkter som inhämtats i arbetet med kartläggningen. Där rekommendationerna är Röda Korsets egna tydliggörs detta.

Ambitionen är att föra in de rekommendationer som har koppling till pandemins utmaningar. För det övergripande arbetet mot segregation behövs givetvis fler och mer omfattande åtgärder.

1 Så snart som möjligt återuppta fysiska träffar och mötesplatser

Riktas till: Skellefteå kommun, statliga myndigheter, civila samhället

Den viktigaste rekommendationen handlar om att så snabbt som möjligt börja träffas igen inom organiserade gruppverksamheter.

Många påpekar att det är viktigast att det blir någon form av träffar, även om de blir i begränsade grupper och därmed färre och kortare. Det är rutinen och känslan av sammanhang som är det mest centrala. Självklart får fysiska träffar inte äventyra säkerheten utan måste planeras och genomföras i enlighet med gällande restriktioner och rekommendationer.

Röda Korset rekommenderar alla aktörer att ställa om till organiserade utomhusverksamheter där så är möjligt för att skapa säkrare förutsättningar för fysiska träffar.

Röda Korset lyfter vikten av att möjliggöra besök på kommunala anläggningar som till exempel bibliotek och badhus. Även om det inte är möjligt att hålla öppet för allmänheten är det viktigt att särskilt utsatta grupper kan

nyttja lokalerna i begränsad omfattning. Röda Korset påpekar även att fritidsgårdar i områden med särskilt många trångbodda eller socioekonomiskt utsatta familjer kan behöva hålla öppet med begränsningar eller erbjuda alternativ verksamhet.

Rekommendationen gäller även myndighetskontakter, där många särskilt påpekat vikten av att få ha personlig kontakt då ärenden kan vara svåra att förstå eller förklara på distans. Avstånd, plexiglas, munskydd och visir kan möjliggöra fysiska möten i större utsträckning så snart som möjligt.

En tydlig rekommendation till myndigheter och kommunens enheter är att undvika att fortsätta med digitala kontakter inom detta område efter pandemin. Digitalt arbetssätt får inte användas som en möjlighet att spara pengar eller att förenkla för medarbetare på bekostnad av utsatta grupper.

2 Omgående fånga upp försämrad psykisk hälsa

Riktas till: Skellefteå kommun, Region Västerbotten

Kartläggningen visar på många sätt att den ökade ofrivilliga isoleringen som pandemin krävt har lett till en upplevelse av ökad psykisk ohälsa inom målgruppen.

Röda Korset rekommenderar att Skellefteå kommun och Region Västerbotten säkerställer ett arbetssätt som kan

fånga upp och bemöta ökade behov av stöd och vård inom målgruppen. Det kan exempelvis handla om att alla som möter målgruppen använder en standardiserad screeningmall för att identifiera försämrad psykisk hälsa.

3 Öka resurserna för språkstudier och språkträning

Riktas till: Skellefteå kommun (ekonomiska resurser), civila samhället

För att kompensera för den språkskuld som många kommer att hamna i efter pandemin behövs ökat fokus på språkstudier och olika former av språkträning. Det är viktigt att olika aktörer som är verksamma inom språkundervisning tar höjd för att om möjligt kunna erbjuda mer omfattande undervisning så snart det är möjligt.

Aktörer som ordnar språkcaféer eller andra former av språkträning rekommenderas också att försöka erbjuda fler tillfällen när så blir möjligt.

Eftersom många behöver komma igång med fysiska sammankomster i mindre grupper kommer det också att behövas extra ekonomiska resurser för att täcka ökade personal- och lokalkostnader. Där efterfrågas ökat stöd från såväl stat som kommun för att säkerställa så omfattande verksamhet som möjligt för att ge målgruppen en chans att komma ikapp.

4

Starta ett nätverk för samverkan och samordning för att motverka segregation

Riktas till: Skellefteå kommun (övergripande samordning), övriga relevanta aktörer

Många lyfter att det är svårt att hitta samverkan mellan olika aktörer i arbetet för att minska och förebygga segregation och utanförskap. Det är många som på olika sätt gör insatser för att bryta eller minska segregation, men det saknas en gemensam bild av behoven eller samordning av åtgärder.

Segregation är en komplex samhällsutmaning som rör sig över flera samhällsområden som bostad, arbetsmarknad och utbildning. Därför kan inte en enskild aktör själv minska eller motverka segregationen, utan det krävs att många olika aktörer samordnar sina arbeten: det krävs samverkan.

Detta lyfts både från civilsamhällets sida och från offentlig sektor. Internt inom större organisationer finns viss samordning men mellan olika aktörer och särskilt mellan civilsamhälle och offentlig sektor/myndigheter behöver samverkan och samordning stärkas.

Många lyfter att det inte behöver handla om att alltid göra allting tillsammans men att det skulle vara viktigt att olika aktörer vet vad andra gör, så att det inte görs dubbelt arbete inom vissa områden medan andra helt förbises.

En rekommendation som lyfts från flera håll är att kommunen behöver återinföra en tjänst med ett tydligt samordningsuppdrag inom segregationsområdet. Samordnaren ska ha i sitt uppdrag att omgående initiera ett nätverk med relevanta offentliga och civilsamhälleliga aktörer för löpande arbete med att motverka segregation.

I detta ingår också en rekommendation till Skellefteå kommun att fullt ut se sin roll som ansvarig för alla kommuninvånare och deras rättigheter. Samverkan med det civila samhället är nödvändigt och önskvärt. Röda Korset understryker vikten av att det civila samhällets bidrag alltid ska vara ett komplement till – inte ett övertagande av – det kommunala ansvaret.

5

Säkerställ jämlik tillgång till information, testning och vaccination

Riktas till: Skellefteå kommun, Region Västerbotten

Under pandemin har många offentliga aktörer, bland annat kommuner och regioner, haft utmaningar med att nå ut med information och kunskap till personer med begränsad svensk kunskap och förankring i lokalsamhället. Så även Skellefteå kommun och Region Västerbotten. Det är en utmaning som identifierats både av de offentliga aktörerna själva och av målgruppen. Kommunikationskanaler så som webbsidor, annonser i dagstidningar eller broschyrer når inte hela vägen.

En rekommendation är att offentliga aktörer behöver göra särskilt riktade insatser till målgruppen. Det är troligen nödvändigt att jobba med betydligt mer personlig och uppsökande informationsverksamhet. Det innebär både ökade samarbeten med aktörer som redan har

målgruppens förtroende (se rekommendation 6) och att offentliga aktörer tänker utanför de givna rollerna och ramarna. Det är viktigt att material inte bara tas fram utan att det också finns en förankrad plan för att nå ut till olika målgrupper på ett jämlikt sätt.

En särskild uppmaning om proaktiva och uppsökande informationsinsatser kring testning, smittskyddsåtgärder och vaccination riktas till hälsocentraler i områden där det bor många personer med begränsad svensk kunskap och lokala nätverk.

Ett förslag är att gärna ta stöd av personer med egna språkkunskaper och göra lokalt anpassad information¹¹ och hitta relevanta aktörer för att få hjälp med att sprida materialet.

¹¹ <https://www.skelleftea.se/coronavirus/other-languages>

6

Öka det ekonomiska och praktiska stödet till föreningar och aktörer som möter målgruppen

Riktas till: Skellefteå kommun

Många av civilsamhällets organisationer möter genom sina verksamheter och aktiviteter grupper av personer i utanförskap. Det gäller även målgruppen för denna kartläggning, där ideella föreningar, trossamfund och studieförbund kan vara bland de viktigaste kontakterna med svenska samhället.

Bland dessa ger särskilt ideella föreningar uttryck för en viss frustration kring upplevelsen att allt mer av det man uppfattar som samhällets uppgifter förväntas utföras av ideella aktörer. Samtidigt beskriver många av dessa frivilligföreningar att det ekonomiska bidraget, exempelvis kommunens föreningsbidrag, minskar. Det är många som påpekar att en lokal och en eller flera anställda är en förutsättning för att klara av att driva föreningsarbete som ger någon verklig genomslagskraft, men att det är en ekonomisk omöjlighet för de flesta. Röda Korset understryker åter vikten av att det civila samhällets bidrag ska vara och ges förutsättningarna att vara ett komplement till det kommunala ansvaret, inte förväntas ta över detsamma.

Under pandemin har många offentliga aktörer, kommuner och myndigheter, uttryckt utmaningar med att hitta effektiva vägar för att nå ut med information och kunskap till personer med begränsad svensk kunskap och förankring i lokalsamhället. Så även Skellefteå kommun. De vanliga kommunikationskanalerna räcker inte och de naturliga kontaktvägarna saknas.

Personer i den direkta målgruppen påpekar i kartläggningen att de har stort förtroende för civila samhällets aktörer och är mer benägna att ta till sig information från dessa än från myndigheter. En kraftig rekommendation är att kommun och andra myndigheter erkänner det civila samhällets viktiga roll i kontakter och stöd till målgruppen genom att öka det ekonomiska stödet till dessa föreningar.

Särskilt viktiga är de så kallade etniska och sociala föreningarna som ofta har goda kontaktnät, språkkunskaper och stort förtroendekapital hos målgruppen. Med rätt ekonomiskt och praktiskt stöd skulle de vara en viktig kanal för kommun och myndigheter i att stärka informationen till och kontakten med grupper som annars riskera hamna under radarn.

En rekommendation är att öka det ekonomiska och praktiska stödet till de etniska föreningarna eller ekonomiskt och praktiskt stötta en samordning av dessa. Här finns i stor utsträckning kommunikation och förtroende med målgruppen, och samtidigt ofta en god förankring i och förståelse för det svenska samhällssystemet.

En rekommendation är att använda dessa föreningar och deras kontakter så snart som möjligt för att nå ut med information kring vaccinationer. Med denna rekommendation följer en uppmaning om att det bör finnas ekonomiskt och praktiskt stöd till föreningslivet för att möjliggöra en seriös och trovärdig samhällsinsats.

7 Säkerställ ekonomiskt och praktiskt stöd för etablering av samhällsambassadörer

Riktas till: Skellefteå kommun, nätverk för arbetet mot segregation

Svenska myndigheter, offentliga aktörer och stora delar av civilsamhället har haft stora svårigheter att nå målgruppen för vår kartläggning under pandemin. Rekommendationen här är att samhällsaktörer, både offentliga och civilsamhället, skyndsamt behöver upparbeta bättre kontaktvägar med målgruppen.

En rekommendation som kommit från många håll är att skapa och kontinuerligt stötta så kallade samhällsambassadörer: personer med tydlig förankring i det svenska samhället och god svensk kunskap, och med goda kontakter och förtroende hos personer med begränsad svensk kunskap som ännu inte hunnit skapa en förankring i lokalsamhället.

Rekommendationen är att dessa samhällsambassadörer kan finnas både inom föreningslivet, vara egna före-

tagare som genom sina jobb möter målgruppen (exempelvis livsmedels- eller detaljhandel med varor från olika länder), religiösa ledare med flera.

Rekommendationen från de svarande är att samhällsambassadörsuppdraget bör utformas i brett gemensamt samarbete mellan olika aktörer, med samordningsuppdrag hos kommunen och stöttat av det nätverk mot segregation som beskrivs i rekommendation 4. Det behöver vara tydligt från start att det finns ett långsiktigt ekonomiskt stöd från Skellefteå kommun och att det offentliga är intresserade av att tillvarata resursen. Det handlar bland annat om att samhällsviktig information från bland annat kommun och region tillhandahålls samhällsambassadörerna, så de kan göra sitt uppdrag på ett bra sätt.

8 Öronmärk resurser för arbetet mot segregation

Riktas till: Skellefteå kommun, Region Västerbotten

En återkommande rekommendation från de svarande är att använda ekonomi som styrmedel för utveckling. Det som finns i budget är det som blir gjort. Därför är rekommendationen att under flera år framåt tydligt öronmärka ekonomiska resurser i särskilt Skellefteå kommuns budget för arbete med olika insatser som minskar och motverkar segregation. Även Region Västerbotten nämns av många svaranden som en viktig aktör som kan stärka insatser för att motverka segregation genom särskild ekonomistyrning.

Coronapandemin har inneburit en stor påfrestning för samhället och för enskilda individer. Den ojämlikhet och segregation som finns i samhället har visat sig spela roll för risken att drabbas av pandemins negativa konsekvenser. Därför är det viktigt för offentlig sektor att bidra till arbetet med att minska och motverka segregation.

Denna rekommendation är mer omfattande och långsiktig än en direkt respons på negativa effekter av pandemin. Det är dock ett arbetsätt som bör implementeras skyndsamt för att kunna bidra till att avhjälpa även mer akuta konsekvenser av pandemin för utsatta grupper.

9

Upprätta minst ett, gärna fler, servicekontor och ökade insatser i kommunens ytterområden

Riktas till: Skellefteå kommun, statliga myndigheter, civila samhället

Många lyfter vikten av att föra verksamheter närmare där de största behoven finns. Under pandemin har det blivit tydligt hur sårbart det är att viktiga funktioner så som arbete, sysselsättning, myndigheter, studier och affärer ofta finns långt ifrån socioekonomiskt utsatta områden. Det skapar ett beroende av kollektivtrafik som både är kostsamt och försätter personer i ökad risk för smittspridning. Det påpekas att smittspridningen blivit särskilt tydlig under pandemin men att detta är en riskfaktor även i normala tider.

Det här är ett omfattande arbetsområde som i stor utsträckning handlar om glesbygdsutveckling och minskad centralisering. Många rekommenderar ökad närvaro av myndigheter så som Migrationsverket, Arbetsförmed-

lingen och Försäkringskassan i kommunens ytterområden i gemensamma servicekontor. Rekommendationen är också att Skellefteå kommun skulle placera handläggare exempelvis inom flyktingmottagning och försörjningsstöd i kommunens ytterområden.

Många föreningar har lättare att engagera frivilliga i kommunens mer centrala delar och upplever därför ibland utmaningar i att arrangera verksamheter i ytterområden. Civila samhällets representanter riktar här en rekommendation till sig själva och sina egna verksamheter om att stärka närvaron i kommunens ytterområden, eller stärka stödet till och samarbetet med verksamheter som redan är etablerade där.

10

Bryt det digitala utanförskapet genom insatser och utbildning

Riktas till: Skellefteå kommun, nätverk för arbetet mot segregation

Omställningen till distansstudier och digitala mötesytor skulle ha underlättats av en generellt högre nivå av digitalisering inom målgruppen.

Rekommendationer som framkommer i kartläggningen är att alla aktörer som på olika sätt har möjlighet bör erbjuda fler tillfällen för att höja den digitala kunskapsnivån inom målgruppen där så behövs. En ytterligare rekommendation är att skapa engagemang inom målgruppen där personer med hög nivå av digitalisering

kan stötts till att utveckla personer med begränsad nivå av digitalisering.

Det har också framkommit rekommendationer om att skapa förutsättningar för ökad digitalisering genom att bistå asylsökande och/eller kommunanvisade personer med utrustning, exempelvis surfplattor eller bärbara datorer. Det är en rekommendation som förutsätter stora resurser och möjligen snarare bör riktas till nationell än lokal nivå.

11

Öka samverkan kring trygghetsskapande vuxennärvaro i ungdomsmiljöer

Riktas till: Skellefteå kommun, nätverk för arbetet mot segregation

Samtliga aktörer som på olika sätt är verksamma i arbetet med ungdomsmiljöer, trygghet och förebyggande insatser mot social utsatthet rekommenderas öka sin samverkan för stärkt vuxennärvaro i ungdomsmiljöer. Rekommendationen riktar sig såväl till Skellefteå kommun som till civilsamhällets aktörer.

Många i kartläggningen lyfter ett behov av ökad mångspråkig vuxennärvaro i flera olika kommundelar. I dag finns trygghetsskapande verksamhet så som nattvandrarverksamhet framför allt i centrala stan. Rekommendationen är att på bred front samverka för att öka civilsamhällets kompletterande insatser till den verksamhet som redan genomförs av Skellefteå kommuns Fältverksamhet och FRIS-grupper i olika kommundelar.

Denna rekommendation är inte specifikt kopplad till insatser för att minska negativa konsekvenser av pandemin, men pandemin har tydliggjort behovet. Röda Korset väljer att presentera den i listan över rekommenderade insatser eftersom den av så många lyfts som särskilt angelägen för att förebygga och minska segregationens och utanförskapets negativa effekter.

Röda Korset har redan initierat samverkan med Skellefteå kommun och lokala aktörer inom civilsamhället i flera av kommunens ytterområden, med en ansökan om statsbidrag hos Delmos i mars 2021. För att garantera långsiktighet och tydliggöra att det är en del av arbetet för att motverka segregation, behöver samverkan och insatser framgent ägas av ett gemensamt nätverk för arbete mot segregation.

12

Öka förståelsen för pandemins påverkan på utsatta grupper genom kunskapsbaserad behovsanalys

Riktas till: Skellefteå kommun

Många personer som kommer till Skellefteå i dag och under en lång tid framöver kommer att bära med sig erfarenheter av pandemins effekter som ytterligare påfrestning på den redan utsatta situation som flykt och migration innebär. Bland annat Internationella Rödakors- och rödahalvmånefederationens rapport Least Protected, Most Affected (se Kunskapsbanken sid 12), beskriver dessa faktorer väl.

Det är viktigt att Skellefteå kommun får en ökad kunskap om på vilket sätt omfattande samhällsförändringar som coronapandemin kan komma att påverka segregationen i samhället på kort och lång sikt, vilka konsekvenser det får i sin tur, och de åtgärder som behöver vidtas för att inte segregationen ska öka till följd av pandemin.

Röda Korset rekommenderar att en behovsanalys görs lokalt i Skellefteå för att skapa god förståelse för pandemins påverkan på människor i socioekonomiskt utsatta områden. Det är en förutsättning för att kunna ge rätt stöd och bemötande till personer med dessa erfarenheter. Behovsanalysen bör ses som ett komplement till Skellefteå kommuns lägesrapport kring segregation från 2018.

Röda Korsets understryker Delmos rekommendation till kommuner att genomföra samråd med civilsamhället om hur covid-19 påverkar de mest utsatta grupperna och segregationen.

13

Genomför normkritisk utvärdering och uppföljning av restriktioner och insatser

Riktas till: Skellefteå kommun, Region Västerbotten

Röda Korset rekommenderar att segregation och socialt utanförskap finns med som parametrar när samhällsaktörer, med särskild betoning på Skellefteå kommun och Region Västerbotten, utvärderar de insatser som gjorts under pandemin för att begränsa smittspridning. Det är särskilt viktigt att beakta hur olika insatser slagit olika för olika grupper i samhället.

Det handlar bland annat om att analysera ifall begränsningar som gjorts under pandemin i syfte att vara hälsofrämjande kan ha haft en hälsoförsämrande effekt. Bland dessa nämns exempelvis nedstängning av kommunala bad, begränsningar av öppna mötesplatser som bibliotek och nedstängning av fritidsgårdar. Rekommendationen avser också utvärdering av informationsinsatser och kunskapsspridning.

14

Säkerställ hjälp till ekonomisk försörjning

Riktas till: Skellefteå kommun, statliga myndigheter

Många svarande i kartläggningen har betonat risken för ökat och förlängt beroende av ekonomiskt bistånd på grund av pandemins följd effekter. Behov av bistånd kommer att hanteras inom gängse system för detta inom

den myndighet som ansvarar. Röda Korsets rekommendation är att ha en allmänt hög beredskap och medvetenhet om detta behov.

15

Ta lärdom av de utmaningar som identifierats under pandemin

Riktas till: Skellefteå kommun, Region Västerbotten, statliga myndigheter, civila samhället

Uppmaningen att dra lärdomar av de erfarenheter som gjorts under pandemin kopplat till personer med begränsad svensk kunskap och förankring i lokalsamhället riktar sig till både myndigheter, offentliga aktörer och civilsamhället. De utmaningar som upplevts under samhällskrisen har inte uppstått i ett vakuum utan kräver åtgärder oavsett. Rekommendationen är att inse att det är segregationen och utanförskapet som är problemet, inte pandemin i sig, och att det är segregationen och utanförskapet som måste åtgärdas.

Röda Korset rekommenderar offentlig sektor att erkänna vidden av de problem som ökad segregation riskerar medföra och vidta åtgärder för att motverka dessa. I Skellefteå står samhället inför en möjlighet att med tydlig vilja och kraftfulla insatser vända trenden innan problemen växt sig ännu större.

Den sammanfattande rekommendationen får komma från en ideellt engagerad inom den direkta målgruppen:

”Jag vet inte vad jag ska rekommendera för det brukar inte vara någon som frågar om det. Men kanske att de som bestämmer måste förstå att inte vänta tills det blir som i Malmö eller Rinkeby. Sedan kostar det mera att lösa problemen. Corona har visat att det finns problem, så det kanske kan vara något bra med viruset.”

